

M. Nyelot.

4-72

Kerr

4-r. 72

Deutsch Lajos

de la terre. à la dernière.

1900 April 22nd

Sig. Josef

eredi. Kézi a fa.

Ó és ÚJ MAGYAR

vagy: Rövid Értekezés

Miképpen kelljen az Ó Magyarországgal
az Újat egyesíteni?

az az:

Miképpen kelljen a régi Magyar nyelvet új
szavak, szóllások, és formák által gazdagítani,
ésinosítani úgy, hogy azt természeti állásá-
ból ki ne vegyünk, mint némelyek.

Előadta

Egy a Régiéket és helyes Újjításokat egy-
formán kedvelő, de a nyelvet elrontani ipso-
nyodó

Magyar.

— — — Vitiis nemo sine nascitur, optimus ille est,
 Qui minimis argetur. Horat. Sermon. L. I. Sat. III.

Virtus est vitium fugere. idem Epist. L. I. Ep. I.

Sunt delicta tamen, quibus ignovisse velimus,
 — — ubi plura nitent, — — non ego paucis
 Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
 Aut humana parum cavit natura. id. de Arte Poet.

345, 350-52.

Előjáró Beszéd.

Nem tudom, hogy az Íróknak közönséges hibája,
hogy munkáikat, mint Szülöttjeiket felettebb ked-
velik, és éppen azért nem egy könnyű azoknak job-
bat mutatni, velek hibáikat megismertetni, jobbit-
tatni. Elegendő Író lehet találni, ki helytelenül al-
kalmaztatja ezt:

*Prætulorim scriptor delirus, inersque videri,
Dum mea delectent mala me, vel denique fallant,
Quam sapere et ringi. Horat. Epist. L. II. Ep. 2.*

De lehetnek még is, kik a' jó' inté'sre figyelmeztetnek; le-
hetnek kivált az ifjak között, kiket az előre hallott jó'
inté's felre térni talán nem enged. E' birt kivált-
képpen engemet arra, hogy az effélékre fordítható
nagyon kevés időmből, szakasztatnék meg is valamel-
jet, egy ilyen irás kíséretére. Itt van tehát a' meg-
határozó ok; de indító okaim voltak: elsőben u-
gyan az a' kedvetlen tapasztalás, hogy a' helytelen
újjítások szerént való' beszéd és irás már an-
nyira ment, hogy a' közönséges hirdető' helyekenn,
katedrákon is hatalmat kezd venni, mely miá' a'
mit mindennek meg kellene érteni, és tudni, gyakor-
ta még a' tanultabbatskák sem érthetik; annaku-
tánna pedig, hogy némely Írók, a' Nemzet, nevere-
tesen a' közzérendi hidegsége ellen panaszkodnak,
hogy közhaszonra trelozó' írásaikat az Írók remény-
sege szerént illendő' kedvvel nem fogadja, és i-
gyekezeteiket elő' nem segíti. Csúfság az ilyeneknek
látni, hogy a' Nemzet nem érdemel vadoltatást;
mert nem ok, ha nem kedvelheti, a' mit nem nyel-
ven írnak, vagy úgy írnak, hogy azt nem értheti és kedvelheti.

De

De az ilyeneket jobb volna példával, mint megítélés
által jó útra igazítani. Igaz az; de hogy azt tegyük al-
lapotunk nem mindenisonknek engedi: jegyzéseink
által pedig talán néha olyat is tehetünk, a' mire
magunk sem volnánk alkalmatosok, a' midőn a'
jobb tehetségüket fel ébregetjük. Lehet, hogy veám is
illik a' mit a' Poëta mond:

Fungar vice cotis, acutum
Reddere, quae ferrum valet, exson ipsa secandi.
Horat. de Arte Poët. v. 302, 303.

Ha haérna lesz iráskamnak jó: ha nem, tréfa
leg alább nem rossz. Hogy a' mit hibának tartok
példából mutathassam, szűkszavassággal kellett né-
melj írkat illetnem: de az illendőséggel való ítélés
határát által lépni nem kívántam. Ha néhol a'
dolog úgy hozta magával, hogy nem inyelek felerint
kellett szólnom, a' magok helyein eldótt okoknak
tulajdonítsák.

Ne úgy ítélje pedig ezen iráskát senki mint-
ha valamely tökéletes regularó irás kívánna lenni.
Azt az Iro exentelenység nélkül nem kívánhatna,
több is kívántatnék hozzá: csak nemely főbb dol-
gokra nézve akarja az Iro a' felcött dologbann jegy-
zéseit okáival együtt Magyar hazája fiai deibe ter-
jesztetni. Helyese az okok, vagy nem? Itélje kiki sza-
badon, de okoknál fogva. De kesseg! Irram
1815 eszt. Jún. 15ö napján.

I. Szakasz.

Bévezetés. - Errekerés a tiúlon szavadról.

A' Csatira a' helytelenység és illetlenség követőit meg-javít-
 hatja, meg-szügyeníti ugyan, de ritkán jobbít-hatja. Mi-
 vel az foképpen a' dúsátlanságot-festi, még pedig úgy,
 hogy annak okait sem mutatja mindenkör nyilván,
 a' jót pedig, melyre kellene vezetleni, és annak okait,
 vagy éppen nem, vagy nem illendően torz-szerű. In-
 nen van az, hogy a' Csatira drója, bár annak legfesz-
 tább tréja legyen is, nem könnyen kerülheti-el az
 a' gyanút, hogy a' jobbítás mellett szerregető szándéka
 ne legyen; rendszerent pedig úgy ne csejjenek felőle, hogy
 inkább gúnyolásra való vagyodása, mint a' jobbítás ki-
 vánása volt ösztönözője. A' homán kik erzik is ma-
 gokban a' hibát, s az felfederve szűgyennel lát-
 ják, inkább szeméjcsenek, mint hibájoknak megá-
 madatásait, vagy inkább körelődrést, mint igarítás-
 szemlélvén a' Csatirában; a' helyen hogy jobbálni
 igyekernének, a' hiba meneketéséhez, s magok meg-
 igarításához fognak, vagy a' vágást, vissza-vágással
 igyekernék el-harítani, és így nem hogy jobbálná-
 nak, sőt a' hibában még sokszor öröködnék.

De ez a' beszéd nem azt sejteti, hogy az elmes-
 néha trüvös előadásnak is tehát soha sem volna
 helye. Lehet arral olykor szerelmes meg-bántás nélkül
 elnihasznosan. Mert igarvág van a' Dócia im e mon-
 dásában: *Ridiculum acri*

Fortius et melius magnas plerumque vecas res.

Horat. Serm. 2. T. Cap. 11.

De ha valójággal jobbítani akarunk, inkább re-
 menytherjük, hogy el-erjük a' tré, ha nem csak a'
 hibát, hanem annak okait is, e' mellett azt is a' mi
 jó

jó, és helyes okaival együtt előterjesztjük, még pedig a dolgokhoz mért illendőséggel. Mert így egyenesen a hibástromlóinak, a jó terjesztőinek lehet és kell bennünk nézni, kik nem elmésséggel, hanem okokkal igyekezünk győzni.

En is tehát hogy a neverett Boia kavaival éljek:

Ne sic ut qui iocunditia ridens

Percurram: quamquam ridentem dicere verum

quid vetas? - est ressem regulamina o' vele:

Sed tamen amoto quacramus seria ludo.

Horat. Serm. L. I. Sat. I.

A Magyar nyelvbeni ezt sok hibás ujjasokra nézve adódott ki nem sok idővel ez előtt az úgy neverett.

Mondolat: de tudjuk, hogy annak kiadója igyekezéseinek éppen az a kimenetele leve, melyet előírték. Egy annak fulánkja érő Irg, ellenkerő, de csak hirdetésben maradt. Szóval akára az ellen a hibás ujjasokhoz megigazítani. Mavis adott is salám ki valaminek, de az kéremem nem fordult meg.

Mi tehát lássunk trefa nélkül a dolgokhoz:

A nyelv gondolataink, indulataink előterjesztője.

Ebből egyenesen következik, egy részről ugyan: hogy mentül alkalmasabb valamely nyelv a gondolatok és indulatok kifejezésére: annálval alkalmasabb minden hasznos és szükséges dolgok előadására, melyek az aron nyelvben beértek jó állapota előadására meg kívánasnak. Következik más részből az is, hogy mentül szélesebben elvan valamely nyelv terjedve: annálval többeket közhelyességgel fogva a jó gondolatok, indulatok, és így annálval szélesebben kiterjedők képeződhetnek az emberi jó állapotra meg kívánásos hasznos és szükséges tudományok, mesterségek: és ezen közelebb említt dolgoknak meg gondolatja, úgy tartom minden helyes ítéletű és jószívű ember előtt kívánatosra teheri az, a miben nemcsak ezen rövid értekezés előírásának után, midőn még ez nyelven működni, az egyesült Budai és Besz. ügyek 1845. évi. 30. kizáról való darabjában, a fentebb említett lajstromában látni, hogy Eggenberger és Müller Urak bolygásban árulva is igen titulusú munka: Felelet a Mondolatra, tehát Dolgoz. Gedeon

tudósok munkások is voltak: hogy mivel az emberi
 nemeknek különvált sok szokásaik körös száma-
 zott különbkülönféle nyelveket már ma arokkal mind
 el hagyni, azok helyébe mindenikkel ugyanazon egy
 nyelvet vezetni fel, vagy általánfogva kétsélen, vagy igen
 sok maradok után reménylhető igyekvés volna: kias
 az értelmebb ^{nézve} kétszázéne egy olyan nyelv, mely a'
 föld akarmely részében lakozó, akarmely ágazatból való ér-
 telmebb emberek érthetnének, és a' magok nyelvén szó adhat-
 nának. De mivel ez még eddig vala kívánság maradt, és
 vala a' marad min. gondolhatni ezután is: az legalább
 a' mi már Európára nézve meg volt, és meg maradhatott vol-
 na helyesenn regularva ezután is, vélekedésem szerint el hagy-
 ni kár vala. Hogy t. i. az esmeretes nyelvek köztül vol-
 na egy olyan, mely a' tudósok, vagy tanulatban soraiba
 igyekvőknek az iskolákban taníthatók, és a' melyen ké-
 tszázéne elsőben akarmely nemrebben minden hasz-
 nos munka; hogy ennél fogva mindenik nemzet könnyebb
 móddal követhetné egymással a' hasznos és szükséges
 dolgok esmeretét, melyre a' többinél hamarabb járhatott.
 Mennyivel könnyebbé tenné ez a' nemzeteinek egymással
 való egyetiséget, és az igaz pályázódást, és jó állapot ter-
 jedését? csak hogy az Igargasok nemcsak lennének,
 és az a' Tanítók és Tudósok rendének magok alattomos
 tréfáira helytelenül fordulani ne engednének. De mennyi-
 vel könnyebbé tevődne ez által a' tanulás útja is? a'
 midőn hogy valaki a' tudósok rendibe járhatson, és mind
 az emberi nemzetnek általánosan mind nemzetének kü-
 lönsen tudományra és irási által használhatson,
 két nyelvvel többre szükség nem lenne. Így érthet-
 nek el az is, hogy a' köznéps vala az tudna a'
 mi annak jó állapotaigara valóban hasznos és szük-
 séges. Mert a' mi vala tudónak való, annak az
 Igargasok vigyázása alatt, vala azok közt is kellene
 ünnem, Mondolat. De Bölcselemmel, és egy kiegyezésen
 új dióval együtt Dicsalóm (az az Veszprém) 1843 évi maradvány
 Ba'squilludára. 1845. 80. Ezen feleletet nem olvasom; de maga az a' ünnem,
 is mutatja, mit lehet tőle várni? és hogy az én ítéletem a' Págyra felől nem helytelen.

maradni, noha külföldben is a' tudós nyelv nem érte, már maga jó forma tarralék volna.

De minn látnivaló szükségessé volna ezen mai időben csak képreldődeésünkben lévő állapot mellett is a' magunk nemzeti nyelvünk pallozása. Mert a' magunk nemzeti költő tudósok, költészek szerent csak úgy költözhetnek magok nemzetiével azon hasznos és szükségessé dolgokat, melyeket ők a' tudósok nyelven tanultak. A' mi valószínű állapotunkban pedig, melyben mindenik nemzeti külföldi szereti magát a' többiől gondolni, mindenik a' maga gondolkodása szerint a' többire keveset, vagy semmit sem ügyelve kívánja jó állapotját megfundálni, a' másképpel való össze elegyedéstől irózik: ha fel akarjuk nemzeti művészetünk tartani, ha kívánjuk annak a' hasznos és szükségessé dolgokban való előmenetelét, máskül iparkodása által való meg nem előrelépet, előrelépet, meg sokkal inkább szükségessé azon igyekezni, hogy nyelvünket a' mi jó állapotunkat illető minden dolgok előadására alkalmasokká tegyük. És ezen illendő, és szükségessé nyelv bővítéséről, és pallozásról kívánok én ezen munkánkban állani, a' mi nem lehet hogy nemzetünkben való nemzeti írtára való tekintet nélkül tegyek, sokan lévén olyanok, kik ezen népbenn az előremeljesednek tettei regulátóit nagyon elvárásának.

A' nyelv bővítése mulhatatlanul szükségessé az olyan nemzetben, melynek nyelve olyan, mint meg a' miénk is, hogy sok szavai nincsenek, mellyel a' szükségessé gondolatok ki fejezessenek.

Licuit semperque licetis

Signatum praevenit nota producere nomen.

Horat. de Art. Poet. x 56, 57.

De ennel

De ennek az újításnak a nyelv fő tréjával, ~~meg~~ természetével megegyezőleg kell élni.

Az új szavak formálásában tehát meg kell tartani, hogy a mely dolgoknak más nyelvekből bevett nevei már annyira közönsegesek lettek, hogy mintegy a nemzeti tulajdonává váltanak, azok helyes ne alkalmatlankodjunk újjalnak felvételével, bár azok a nemzeti nyelvekből helyesen formálódhatnak is. Az a mely gondolatok már valamely szavaknál fogva mindnyájan előérzetesen szoktunk, és tudunk, mi nélkül azok helyett másokat venni fel? Ez kívánni egész Nemzettől természetű alkalmatlankodás. Nem is vélekednek ezt a nyelvet illendőséggel bővítőik. Melyik Római bevételek Ió gondolkodnak, hogy: Cicer, Coelum, fero s jobb iljenek helyett új szavakat faragjon? A Nemzet legintázza rajta voltak és vagynak, hogy az idegen szavak helyébe a magyar Nemzet nyelveiből valókat állítsanak, de mennyi meg is beszédjében, s írásgatban mind e napig a Dea, Francia szó? Az Olasz, Francia nyelv alábbvaló, és diszreleenebbé azert más nyelvekkel, hogy nagyobb részben nem eredeti? Milyen nem maradhatnak meg tehát a Magyarban nemcsak viselkedéséről: Materia, Notarius, formálom s az.

De ha ez a beszéd fő tréja ellen való hiba: mennyivel megengedhetlenebb az, mitor a Nemzeti nyelveiből való, régről fogva gyakorlon helyes szavak és szólások helyett, újakat vezetnek fel? Ez annyira vesz, hogy a mely gondolatok máskor Nemzetünk esmeretes szavai által körölköznek, olyanok által igyekessünk körölköztetni, melyeket elebb nékünk magyarázni, másoknak tanulni kell. Igar az, hogy az minden nyelvben megtörténjen, hogy

hogy nemely régi traktát el hagyódhat, s újakkal se-
relődhet fel: de ez, aron eseten kívül, ha volt a' Nem-
zetnek más szinte olyan esmeretes traktát, mely az el-
hagyottat feleslegvalóvá tette, val az a' felesleges er-
demli. Nem találhatnánk tehát mentőseget ebbenn, a'
nálunk is már val nem körönsegeve lett: feliggyá-
zó, használatom, esztőlom, vélemény, irovány s a' s.
Nem illenken ide Cicerónat, az ezesen szólta's ana
nagy Mesterének is példájának ~~amint~~ ^{ezen} igaz állítására.
Nemo unquam est Oratorem, quod Latine loqueretur
admiratus. Si est aliter irridens; neque eum Orato-
rem tantummodo, sed hominem non putant. Nemo
estulus eum verbis, qui ita dixisset, ut qui adessent,
intelligerent, quid diceret, sed consentire eum, qui mi-
nus id facere potuisset. de Orat. L. III. Cap. XIV. Na-
gyobbát nem engedti az emberseg' hogy mondjak: bi-
zony nem Magyar az, ki a' Magyar elon nem esmere-
tes is erikero' traktátal bevéll és is, holott olyanok-
tal bevéllherne, és irharna. Dirongos sekinsebenn
helybe hagyom a' mit Sallustius mond. ~~et hoc~~. Att. Lt. 7.
Molestius equidem culpatusque arbitror, verba no-
ua, incognita, inaudita dicere, quam inuulgata aut
cordentia.

De mint mondam feljebb, szabád' új traktá-
tat formálni mielő' süttveg. Így adja ezt elő Horatius
de Arte Poet. § 47. - 50. — Sed forte necesse est
Indiciis monstrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita Cerhegis
Contingeret, dabiturque licentia sumta prudenter.
De ezen eserbenn ezetnek kell törvénygeinnek lenni:

I. Az új traktátat ha idegen nyelvből formál-
juk, formájuk abból illendően, Nemresünk nyelvéhez
erőltetess nélkül alkalmaztatva.

Ar Ar

7.
Az az, ha a szó formájára nézve. Nemzetünk sa-
vairhoz hasonló, kimondása ahhoz képest nem nehéz,
hagyjuk meg azt, mint meghagyta-e életünk erekes: for-
ma, kappan, pisztol, vankos: ha pedig formája, ki-
mondása a' Nemzet nyelvével nem egyező, s' annál
szóvala szerént nehéz, a' szókou változtatásával igaz-
suk ahhoz, mint keletreket hajdan ezekkel: Bispöl,
Sinat, erének, Domokos, Karátson, iszap, Prokator,
Mester. Itt a' fundamentum az, hogy megvesszük a'
Nemzet a' maga nyelvbeli saját formáját és hang-
ját, az ilyen módú szavak, ha a' dolgok, melyek aha-
ból jelentünk az emberrel meg esmeretjüket, előtte ide-
gennel nem tetteket, könnyen megtartja és mondja a-
zókat. Ez Horatius ítélete is maga Nemzetekhez intve:

Et nova, siotaque nuper habebunt verba fidem, si
Graeco fonte cadant. ^{parce deforma} Hor. de Art. Poët. x. 51, 52.
Valjon miért is ne maradhatnának meg inkább
az ilyenek: Markes is, Tropicus, Mappa, minthogy
a' Nemzetre az efféleket fogjuk: Tudatosság, Napka-
tarabronto, Földabron? Miért ne alhatnának meg:
fundamentum, fundamentum inkább, mint: gyö-
kér, gyökerez, s' jobb ilyenekkel ávarjuk az elmét.

Egy ólos ember sem karkodtatja azért az
szót ha szemérmeseen, vigyázva il' arral a' szabad-
sággal, hogy illendően újítson, bővítson; annyival
inkább, hogy az olyan ember meg tudja gondolni,
hogy a' nyelv tisztogatásai, s' bővítései igazgató
rendes társaság felállítására, törvényhozó, s' bírói
hatálommal való felruházása rendszerént val-
szóban forgó dolog volt, és marad. Ezzel keletkező dolog
jól a' nyelv állapota, kiált az ilyen forma Nem-
zetben

II. d. törvény a' szavak formálására néve:

Ne tegyünk az új szavak formálásával a' nyelv-
venn erőszakot.

9.

Örömmel és értem:

1. Hogy ha mikor a' nyelvünk kincsze az új szavak
formálásai, formájuk a' Nemzet szavai karmára-
sának szoros módja szerint. Látsz erre a' Debrecenben
kiadott Magyar Grammatika Áldott Kiadásában, és az
ahor adott Goldschmidt-bann; de gondoltod magad is, ha i-
gaz Magyar vagy, és Magyar szót akarod formálni,
tudakoz-meg másokat is, kik felől felteheted, hogy
Nemzetet nyelvei igazán értik. Mert éppen nem ol-
jan könnyű a' helyes új szavak formálása, mintha
nemelyek gondolják, és nem mindjárt jó Magyar szó-
val amely szó azért, hogy azt igaz Magyar szótól
teljesen különb, mint formálul. Gal az olyan emberet
nem könnyű a' szó formálás, kik sem az idegen, sem
a' Magyar nyelvet nem kegyelmernek. Kellene pedig
nem ha a' szó a' nyelv tulajdonsága ellen formálul,
bátor Magyar szótól formálul, a' Magyar elött ide-
gen, érthetetlen lesz, és így alkalmatlan arra, hogy
a' dolgot vele esmértesse. De ha meg ma-
gyarárul is néli, mi akarunk rajta érteni. Az ide-
geneség, mely az annak formája szerint, belőle kinem-
vehetjük. Melyik Magyar fül szengvedhet: p: o:
serelem nélkül. ezeket: hársimány, éppenseg, keze-
mény, fennség, Orárai, és több ilyen erényi erőket, mel-
jék el borították az új Magyar irások. Ki érte-
ti pedig tisztelet magyarára sebecség nélkül. Az ife-
neket: zongora, foglalt, keret, tanoda, ima, és a' t.
2. Minthogy az örvény a' szó formálásának ex-
gijit módja: a' feljebb említett okokra néve az örvé-
nyet

ével által formált Szavakban is vigyánni kell a szó-
 rok módra, és a Szavak helyes értelmeire p. o. jöve: kös-
 választás; de kétségtelen, csak úgy illik össze, mint kir-
 ma faragás, térszínalapítás; helyes ez: elvégzeni, de bevé-
 genni mireppen lehet? ha ugyan veget. érteni valamibenn,
 kivül van az ember apom, nem be, vagy belé szándékolni;
 előre firevel helybenhagyható, de előfirevel Magyarokat ér-
 tenni: kifiresem, min: előadom, előállítom, előkerem más,
 más meg: előreadom, előre vagy előlállítom, előkerem; egy-
 gyeség levél meghagyható, de körlevél nem olgani min:
 szanszöld, körfel, ebédhar, halszoba; erőeszköz organum
 sensorium, erőeszköz organum vegetationis helyes értel-
 műel; de: elemiv, manlamiiv mit testnek? vagy mirep-
 pen teheri az egyik ez: organum, a' másit: machina?
 holott: miv éppen nem art. testei: instrumentum, hanem
 Molnar és Pariz Pápai Szerent: opus, opera, opificium,
 min: mutatják erre: műhely, arany, erüet miv, vermüet,
 arany, erüet müet, müet, müet nap.

III döl Törvény: A Szavak helyes formálása mellett vi-
 gyázzunk arra is, hogy új Szavainknak, ha csak le-
 het ne legyen homályos & kétséges értelme. Így:
 állallo (Diameter) ha szamárára néve jó volna,
 is, a' Magyar inkább ezt érteni rajta: tartózkodó,
 felelmes indulással levő. Derékelő is homályos,
 minthogy: derék obiectum is, Substantium is,
 arombann a' Circulussal, mely csak linea nint is
 derék, ha csak fel állitva nem gondoljuk. Minthogy
 Centrummal béven neve: köréköpönt, alig ha helyes-
 bet nem lennének: köréköpönt (Diameter). Köré-
 köpönt (Radius). Hajlatköpönt (Subtensa). Kög-
 köpönt (Diagonalis). Elmélkedő min: Participi-
 um és Obiectum jó, min: Substantium homályos.
 Kierene ez?

Ki érteni ér? eren munkának kimenevele megfelelő
 elmélkedőjének, ha ugyan így kellene érteni: meg felel
 a 'rea' névre előre ^{re} elmélkedőnek ^{speculatio}. Ha
 ha még ilyen rendben olvassuk: Még előkelőbb földmire-
 lől, Angliának nyugoti részén, azon frissben veszt an-
 nak (a 'Senger-plánia tragédiáinak') mindenkor hasznát, a'
 mint akkor hozzá járhat; és az eren hasznavevőle módja-
 nak gyakorlati kimenevele hasznosságainak elmélkedőjével
 sorosan meg egyez. Földmívelési Rómia ^{gyökere} 258 old.
 Havonló az említettélhez, a 'már sokat előre kedvesse' len
 hasznátol valamit, eri, vagy art is. Legyen jó a 'kinek ter-
 sít, de bironyos, hogy kétséges, sőt sokszor képtelen ér-
 telmü' is. Judjástol hogy én tinitűel penes adiam, de
 úgy látszik abból keveset hasznátol, a 'mit hasznátol
 is, karosokra hasznátol. Ezt az új Magyar nyelv-
 benn járatan ember így érti: Judjástol - adiam, de
 úgy látszik abból keveset hasznátol, a 'mi hasznátol
 kerresek is, karosokra hasznátol; holott pedig az az új
 Magyar nyelvonn értenne: keveset fordítástol - va-
 lamire, a 'mit fordítástol is, karosokra fordítástol. De
 ha az alát, a 'sok gyöktérálat, lerálat, virálat, túrálat,
 mire érkeződik? holott alát nállunk eddig ennnyire:
 báb, állorra, semely, (érve a 'formát, a 'mint kedves
 alát! = semely, no gyöngyalat! ^{per ironiam}, mint:
 gyöngyörű. ^{stifus állat}, semely. Igaz az, hogy verba
 valent usu,

Quem penes arbitrium est, et ius, et norma dicendi.
 De a 'mely usus praeoribát, nem is illó, nem is kömnyü
 am arvel történi, és márt fészkelni meg; és ha mind-
 nyájan art a 'regulára nem hallgató szabadságos
 beszérek, magunknak, a 'mit nemeljet: nagyon nagy
 értelemben miveljük a 'Magyar nyelvet, a 'nyelv
 mivelés, így abbann túrzavart és romlást kiteret.

De az újításval, értem a 'hejtelen újításval, van
 egy

egy ellenkező hiba, melybe az újjáírás nagyon kedvelőül
 Két mind különösképp szeretik is, rendszerint belé esnek.

Minden emberi dolog változás alá vagy vettve:
 nem lehet tehát az alól kivétel a nyelv is. Változó az
 emberet iktetése is, a mi magabizonyosságra hármas, és ked-
 ves is, megújul néha, és val hogy más forma legyen,
 változások. Így vagyunk az öltözékekkel, házi és egyéb
 eszközökkel. Meg esik ez a tavaknál is. És mint ama-
 sokbann szabad ismét elővenni az elhagyott, megújult for-
 mákat, szabad az a nyelvben is.

Muha renascuntur, quae iam cecidere, cadensque
 Auae nunc sunt in honore vocabula, si volueris.
 Horat. de Art. Poët. x 68, 69.

De aréris in is van határ. Cicero így szól erről rövi-
 dedenn de Orat. L. III. C. 38: Prisca ac vetusta sunt
 Poëtarum licentiae liberiora, quam nostrae: sed ta-
 men haud raro habet etiam in Oratione poëticum
 aliquod verbum dignitatem. Quintilianus Inst. I.
 10. ut novorum optima erunt maxime vetera, ita vete-
 rum maxime nova. Nagyon helyesenn mindenik. Mer-
 néha, kíváncsi midőn az indulásokkal bánunk, a helyenn
 álló régi szó sokat tesz, nem keveset nyom: de látni
 való, hogy e' tehát fölépjen a Poëtiánál, arusan az Ora-
 toriak, és Historikusnak ad a régielnek előjelére ga-
 badságos, nem a tudományt börtönök. Látni való az is,
 hogy a nagyon régi, mint a magyarbann: Ara (nu-
 rus) Dalo (carnifex, tortor) éppen erőheretlenellővén,
 a mai időben egészen a bevérd tréfa ellen hord-
 nával-efő. Legyen tehát az említett börtönök: Hősök,
 Hölgyök, Apródjok, Dandárjok; mondját és írját
 Csele, honny, vörös; de a Matematikusnak nem
 illik: a gömb, kör, lap, szög; mint a Theologusnak sem:

mennyei

menyei honny; a' Kristus nője, Lelkek öze. Nem
szép, ha csak az időhöz és helyhez nem sükség magun-
kat alkalmazzatni. Fölsegős, üdvözlési, dicsőség.

Továbbá tudjuk, hogy némiképp a' ter-
mészet, a' természetű irózás, de leginkább a' szolas
nemely dolgok, és ~~az~~ arokkal együtt (arok tulajdonké-
ppen jelenő szavak) tisztességtelenek, vagy alávalók
teke: mikor tehát a' dolog természetese nem kívánja, kerüljék
az ifjenséget is, ha ugyan a' nyelvét színvonalán alájuk
ne utáltsunk, és unalmasan aroknál fogva irásunkat.
Mert hiszük el, hogy a' min jár az olyan ember, ki a' for-
nos világban szoros öltözetben jelenmeg, nem sükség-
ből, hanem különös kívánságból: éppen úgy járunk
mi a' durva szavakkal és szövegekkel. De nem emlékeztet
kinevernek, csúfolnak, mint igen különös. A' mennyi-
vel inkább fordultabb ^{gritabb} pedig egyik órában a' leg jo-
pásabb módokban állani- elő, a' másiban a' leg pa-
rasztosabb ^{jelenmi-meg} ~~szavakban~~, vagy a' fényes öltözetekben
arokhoz illően dolgoz, orozni, átértékelni, a' drá-
ga halpog mellé parasztosann járni: an-
nyival dicséretebb a' nagy hangú, vagy magát meg-
verve kiskis beszéd körüli ifjenséget látni: fittye
hang, természetű kiskis, egerúrkagy, madzagra
fűzni, székre tenni, orokla pirtatni.

De' rekessem ezen Letrket arral a' jegy-
zéssel, hogy az Oratornak, Poétának, Historicus-
nak, Theologusnak, Moralistának, ha igaz magyar,
nem sok süksége van az új szavakra, ha külö-
nözni nem kíván, kivéve azt, ha néha más tudo-
mánybeli dolgok körül forgolódik. A' ki pedig e-
gyéb Tudományt akar átírni, akár fordítani, mi-
neketlen.

nehelölse az íráshoz fogna, vegye elő az abban előforduló Terminusokat, vizsgálja meg, melyek azok körül a tudomány tréfiához léppever. Szükségesek? Lássam meg elöl, melyek ezek körül a Nemzet tanultsággalra nére előt emereuerek, körbeszédbeu forgók? Az ilyeneket ha Nemzet, nyelvem illendőem ki seher, úgy hogy az jó formáim újrat se seher, sekeredje; ha e nem lehet, hagyja meg, hogy ha az usanna követezők nem eszeretik, legyen arókat is mit ujjítani, ő pedig a felettebb ujjító nevet elterülhesse. A miter pedig lát, hogy a kör emberek előtt egészen esmeretlenek, vagy beszédbeu teljességgel nem forgók, azok felett gondolkodjon, hogy mind a dolog, mind a nyelv természetéhez léppever miképpen seherne ki leg jobban? Így illendő meg fontolász usán késten lévén a Terminusok, köigje arókat egy néhány ahhoz erővel, s a mit ereket megroscatása usán is helybe hagyhat, arókkal éljen bátran. En úgy tartom, hogy a ki ezen tanácsadás követ, ne kérenn törenhetik meg, hogy mind a maga idejéből, mind a követelendőlőlött beuülete ne legyen.

II SZÓK. R. A. E. Z.

A Szóllások formáiról, arókatban lévén. Idegeneségről.

Hogy beszédünk Magyar beszéd legyen, nem elég meg az, hogy szavaink valóágvo Magyar szavak, vagy a Magyar Nemzet által már nyelvbe beuven idegenből Magyarra lettek, vagy a formálás és skámarás Regulai eszereni, magoknak Magyar eredetet és juu kívánhatók, erőhetők, és dúseuak legjenek: meg kívántatik ezen feljül, hogy a szavak öseuetelebeu, vagy egybe sekeretelebeu, elrendelelebeu, és a ról-lásor formaibann is megtartsuk a Nemzet korát.

Ki tartója

Hi tarchajja p: O. Magyar beszédnek az efe-
léket: a' hi a' korhelyeséget meg szokom; fiam!
innen benneteket, hogy tanultátok és jói teled-
jétek; a' jó erőltet az Embertet jó dicső, erőt
a' tudomány, a' leendő együvé foglalva pedig élet-
sége legfőbb. - De hagyjuk az efeleket, mely ellen
a' hi hibárik, nyelvünkben való tudatlansága nyilvánra-
ló. Az idegen nyelvet közelebre az, a' mire itt legmél-
tobb figyelemetességuinket fordítani, minthogy abban
magokhoz nagy sáros földet közele is nem teve-
sen hibárik.

Szabad a' szinos, s dicső szőlő-
kat más nyelvekből által venni, szabad a' beszéd
alkotásában is a' pallozottabb nyelveket követni,
és ereket által illendően szinogishajul, a' szellessé-
ségben előviharjait nyelvünk: de e' csak úgy sta-
bad, ha nyelvünk természetével nem ellentérik,
beszéduinket homajossá, érthetetlené nem teszi.
Igy helyesenn szokhasunk e' képpén: teledjé,
vagy melioritást az a' szivességet velem teled-
ni, hogy a' leír könyvet elküldeni ne terhelésen;
de már helytelen ez: legyen olyan jó, vagy legyen
az úrnak az a' jóága, hogy a' leír könyvet de-
kemhez küldeni ~~ne~~ terhelé ne legyen. Szeretném vol-
látni, vagy hogy meg láthatam, maradhat; de
szeretném volám látni, helybe nem hagyható. Nem
rossz követés úgy tartom ez: Gyakorta midőn ma-
gamban elmélkednék, és az embereket állapo-
ját elgondolnám, úgy találám kedves Barátom!
hogy a' mely inségekkel az embereket nem ke-
vés része kiértődik, kíváncsian ezen világban,
melynek egyébről minden részében az Isten-
nek böltsége, és jóága tündöklök, aróhat
az inségek

16.

az inasgekelnek külsőjét, reisererent nem eljelnek
soha be nem telő szóra vagyásabann, reisererent né-
meljelnek munkátlán tungságabann kereserjük.
De nem értem, s nyelvünkkel szűfűs majm olás lenne
é? ez: Ném gyalorra elmélkedvén, és az emberet ál-
laponjáról gondolkodvann, úgy tettrét kedves Dama-
tom! hogy a' nyomorúságoknak, meljet erőt majd min-
den tekintetben. Iseni bölcsesség által lett elrendelt-
teire mutató világban különösen az emberet nagy
reiskere süjósodnak az erederet, vagy sokatnak megéle-
güherelen többre vagyásaból, vagy másolnak kothely-
veréséből nyomorúságjuk-ki.

Ugy látjuk Elnk az említett útonn gardagiótusát
nyelvünkkel az: az, es, ~~sz~~, ~~sz~~ végéreü. Latinia forma,
és a' vagyot s fogottal formált Indic. Imperfectumok,
Plusquamperfectumok, Futurumok, és Coniunct Per-
fectumok felvevére által. Bironyos, hogy az igan
Magyar köznép a' beszédben erettel ritkán, s úgy
mondhatni nem is él: de más nyelvvelnek példája
szereint, a' beszéd nagyobb meglátomkodásra végen
helyesnek itélhet Elnk eretnek felvevére, a' mel-
lyek már annyira is megöröklődnek köztünk,
hogy arolom az idegen skín nem is tették,
annyival inkább, mivel arolnak egész formáláskú
a' nyelv skolon módja szereint ejtették, és ha ilen-
dően élünk vele, nem homajóságot szereznek,
sőt a' beszédnek nagyobb világosságot, s megha-
rósát adnak. Ne féljessék az ellenség hararaint-
ból ki üresséss: nem rosszabb, s valósággal job-
ban meghararorra a' dolgot, mint ez: az ellense-
get ki ürte: mert emellett a' személy ki nem
tevédeire neminemü hijánosság. En' nem kérem,
hanem el kívánom, ha futurum világosabb: én
nem fogom kénni.

De már

De már a' Penusokra néve nem így van a' dologot
Magyarbann, a' mennyibenn a' Penusol ^{valósággal} Szűségese.
~~valósággal~~ hogy t. i. li jelenrödjön, himröl vagy nyös-
tenyröl van e' a' Szö? nincs fogyarkorás. Az állat
minden reveresebb fajánál a' Nemel Serecs van
különös reverese, sőt van a' nemelből mesterséggel
kivettetteknek is, melyek az Adjectivumok és Verb-
umok nemelker intérett segezteti nélkül is eleggő li
jelenre, és megértesít, milyen nemű dologról szölkünk?
p. o. Szűsi, Aszerony, Legény, Hajadon; Szű, seány;
Völegény, Menyasszony; Ista, Napa; Vö, Meny, Nász,
Nász Aszerony; Sögor, Angy; Szabó, Chaboné; bita, öör,
seken; Ios, örü, jerke v. juh; mentö v. tsödör, paripa.
seken; Ios, örü, jerke v. juh; mentö v. tsödör, paripa.
(heréldö) kantra; kan, árany, eme v. kotra; daktas
kappan, jertre v. tyik i a t. Az esmeresebb ál-
latok nemel meg lehet a' nyösény által külön börseni;
mint: nöstény farkas. Mennyi más nyelvelbenn is az
Epricoenum, körös nemű? Banthera, Fiseis, Stornus, die
Ente, der Fisch, die Katze, das Nashorn i a t. A' mely
dolgokat pedig a' termésket nemel serecs vagy éppen
meg nem különböztett, vagy nemkültrökeppen, mi szű-
leg a' nyelobenn aróknak nemel tsinálnunk? Más
Nemreknél is felelőleg való' ez, és tsak a' nyelvel-
neheréi; és hogy az aem a' termésket verésket se-
ren, szerezetté bironyos regulat' után, meguttrá
abból, hogy nemel szavaknak egyik Nemret egy,
másik más nemet adott. Így: ho chrónos, hoc tem-
pus, die Zeit; ho bomos, hoc alare, haec ara, der o-
dar altar; he kephale, hoc caput der köpf. Nem
hijanosága tsak az, sőt iöellenessége nyelvinél,
hogy a' nem nélkül való' dolgokat, és az Adiecti-
vumokat. Nemel Serecs meg nem különböztet. De
meg sem maradhasa éren tsinálnunk is (nemeljek
újtsó)

újjító vöröskeresztjeöl. ~~szóval~~ ~~szóval~~ ~~szóval~~. Dironytem
 mi sem rosszabb el jobban a' nyelvem, min' az ide-
 gen nyelvemnek hejrelen kövérése. Ez által olyan nyelv-
 ves formálunk, mely a' más Nemzetből való elvont ide-
 gen a' Szavak miatt, a' magunk Nemzete elvont pedig
 a' szókészlet formáinak fogva ismeretlen, és érthetetlen.
 Hogy ne mondja senki: állítunk de nem mutatunk
 bizonyoságot, imhol a' példák:

Minap ság a' Városmester Vendege lett Eduard
 Sára királyi igen gondosann, hogy a' Ma önmaga-
 hoz sem hasonlított és Elbalsamot javasolt neki. Az
 Öreg Belga elbeszélte Thameppjének, eme alkalmas-
 sággal voltos Bergeg története, és elnem fordíva
 kért Alviná kémeibe, mellyel bágyadtann és homo-
 rann elakaszták magokat a' vérszomjódó bodorodon
 keményedéssel alá. Mé igen kevéssé beszélt, és az is
 ama Ginek Paraszanggaiban. Sára a' Sántim-
 lattságnak tulajdonította Vini Elvont orodit, mer-
 eme Mulattságmod, monda meg bizonyos a' szerelem-
 ből. Irigységgel nézett meg minden. Ugy Felszerdül-
 nek, a' Sántimlivantri deanytára, a' Sántim fogvinni, és
 aratann a' Sántimlivantri rége az esemény és meg-
 tegedett churmelet kell választani, kiknek egy szép
 Menuettantor járnak.

Alviná elbeszélte az ebédet után az Elmon-
 ar Attya Paraszangga. Az hiszem, monda Eduard,
 és meredve kémeibe nézett, és hevesen deréke-
 gott az Elvont oroditnak, az hiszem, hogy eme Egjel
 valamely ~~szó~~ Felszerdül hiábán hallottam, a' melly
 engem megnyughatatlansított.

O, az lehegyes, felele a' deanyta, mert na-
 gyon megijedtem volt.

Eduard egynéhány szóig eme hely her-
 esbenn állott.

19.
és benn állott, aruann elhurva amarné Heres
ar emereböl. Meghajia magat, és mélyenn halgarn
el. Aloina 39 old. 14 trik.

Nem szőlők semmit, annnyival inkább ganyolód-
va nem szőlők eren minden föltétlenességgel teljes
beszédnek a' nélkül is minden igaz Magyar nem
csak hanem az irás és beszéd tréjái tudó, és a' le-
írás beszédet is ha ugyan lehet / érte / Embert sejtől fog-
va talpig felháborító, az ijeseit emberet orán nemine-
mül bölcszsággal, a' nemre se nevé pedig szánaka-
zással beálló hibáiról, csak ere jegyzem meg, hogy
ennek még is minden hibái közt fő, és a' többek is
szülője az idegen nyelv helytelen követe, melyet még
a' szavak leírásában is majmol vala a' jó író.

Mertsen Isten! hogy az ilyeneknek igen leni való
megítélésére excedjem. Magyaroknál írók, kit-
nek ama szüléseket nincsen is. És ha óhalmarni
akarja valaki az előadott irást, állitson elő az
egész országból a' ki settrik, supán csak egy em-
bert, akár férfi, akár asszony szeméj legyessék,
ki azt megérti, holon a' Mmes nyelvet nem tudja,
és előre eren beszéd magyararájára mesterséggel
nem is kíséretet; én megadom magamat, elhi-
sem, hogy az Magyarul van, én, és más ilyen for-
mát tanulhat roszul a' Magyar nyelvet.

Azon munkánál, melyből a' fellebb előadott kit-
kely ki íródon, ^{szerszöjék} nem esmlrem. Az ama való kü-
lönös érdeklés nélkül seirem, tehát a' követ-
kerő jegyzés. Az Magyarul Írók és Fordítók kö-
zön nemcsak salám csak Magyar Ország háta-
inn belől születlek; de nem Magyar Atyától és A-
nyától származnak, és gyermekeikről fogva más
nyelven beszéllők köztü forgottak többet: vagy ha
Magyar születők származnak is, de jobb idejelen ide-
gen

gen nyelvvel tanulásközlőben, idegen nyelvben beszél-
lő köztől töltötték, az Országban azon részben,
melyben a Magyar nyelv tisztább megmaradt,
vagy nem is látta, vagy csak megfordult. Az il-
jemetnek beszédjében irásában nem lehet szabad-
ni, ha felettebb való az idegen nyelvvel közele, és
inkább megengedhető hibáját. De az ilyen ember
relnek, ha nem tudnak ellenállani irásváltozó vá-
gyódásának; tanácsosabb volna az olyan nyelvvel vá-
lasztani, melynek természetét tökéletesen érti, és
ha nem tudná a tudót p. o. írának nem, hanem
pedig Magyar irással.

De már az tanulásközlőben, hogy talán az
olyan emberek is, kik holott valószínű Magyar nyelvű
írásokat, az Országban azon részben nevetek fel,
és jussanak emberkorra, melyben a Magyar nyelv tisztább
megmaradt; e mellett egész Gyermek és Ifjú idejében
csak nem a Grammatika és Rhetorika tanulásközlőben
töltötték; magokat a legjobb írók köztől is látják,
másokat pedig ismernek: még is ezen természet hibái,
az idegen nyelvvel közele gyakorolják, és még a
tanulásközlőben elő is érkezik.

illerlen

De ez által irásoknak
nem csak az együgyűlő
nép, hanem

De ez által irásoknak, az együgyűlő nép, hanem
egy példát az ifjából: Az
előfak megmettességével által, a megmaradt re-
szekhez több életet fog; mert a le' éppen úgy fog
oldatra, mint süngösöm. Ugyanazon gyökér o-
ka lehet elővenni, a gyümölcs nagyobbodása magyarázatja
mikor arónak a sama valamelyik fán megfigyelték.

Valamint a plánsat, mivel a különös ve-
látszók által megfigyelték, és tanácsos volt
természetük határát lehet terjesztetni: úgy a változás
nak mindenekelőtt köztől és szociális egység telene
is lesznek arról által, hogy tellemesen könyvállásot
ra hozták, és így egy kőni vérségnek és el pusz-
tulatnak

tulának tárgyává tétetnek. Földművelési Kémia
V. Lett. 237 old.

En a Fordító Ura! illendően bocsúlom, és mi-
vel tanult embernek tartom, kinek tudni kell az, hogy
a' mi * Világ eleibe bocsátunk, szabad arról helyes
oltnál fogva mindennek vélni, a' min hogy ezen juss
maga is vőle gyakorolni a' tisztelt Ur, néha elég
sörössen is: reményem nem vérsz megbánásáért, az
hogy i'elesemel olaimmal együtt illendőséggel kimon-
dom, amnyival inkább, hogy min tanult embernek e-
lőtte kell az tartani, a' mi a' Boétiusról mond ugyan
a' Boétia, de minden irásra állilik:

*Judicis argutum, quae non formidat acumen
Haec placuit semel, haec decies repetita placebit.*
Horat. de Art. Poet. 362, 363.

Most trélem csak azon hiba felfedezésére, mely az idegen
nyelvet helyesen követségéből, az arolhor felelőssévaló
ragaszkodásból származik. Halgatom tehát egyéb
kétségeim, val em névre kézzel jegyzem.

A' felhoron kétségeimben tehát ezek: Ugyan azon
győtes okok: — megfigyelted, — tölteltes idegen
szóval. Ha ugyan helyesen értem, magyarul így
mondanánk: Ugyan azon fundamentul tett okok
ból lehet megmagyarázni, miért lesz nagyobb a' gyi-
mőrs? mitől a' fa kevesebb terem.

A' másik tréleji egészen idegen nyelvem
van; magyarul valam így volna: A' plansáka kütö-
nös dajkái a' által valamin javítani és társas-
baktó lehet tenni, min lennének a' termékre hagyva.

1. Miveljűt vagy munkájuk, dolgorát a' helyet; földet, föld-
löt, kertet; de birtok, árpát, kapcsokat műveltem, soha sem hal-
lottam, eket dajkájuk min plansáka.

2. Jobbjuk a' mi moraliter rossz p.o. erőt, ember, ja-
vijuk a' mi physice nem tölteltes p.o. lovat, söröst, földet.

a, "Lásd ennek egy kiséttrő", nem csak sörös, hanem illetlen (vadon)
példáját A. P. 1873. XVIII. 282-284 old.

22. (vadász) úgy a' váhorás (v. helyváltás) a' székely-
készei szerénz egerégtelenek és tetemes arak az által,
ha temérdekseket nem elégge alkalmazzák állapota
helyesrehozni, minél fogva idő előtt elvenűlnek és kivessnek.

Ere ugyan 256, 257 old. ez a' felelet: Az ilyen köny-
ves veszedelmes volna olyan szabadság fordítani, mint
valami Historiát: mert a' temérdek értelemről mind-
járt elrekerődni, és a' tudomány győze felfordulna.

Igar az, hogy az olyan könyvet, mely tudomány
foglalat magokbann, nem lehet olyan szabadság
fordítani, mint a' meljebbem közönséges dolgot
adódnak: de mennyiben nem? Isésem szerénz
emjibenn: mivel a' tudománybann, hogy a' dolgok,
aralnak minéműségek, tulajdonságai, munkái, és
következtései meghatározhatók, és kivilágosíthatók,
különös nevek, és szóllások felvenniük,
melyek a' köibeszédben nem forognak, vagy az abbann
forgóidól különbözök, sőt néha arról ellenkező is:
ekai mikor a' dolog meghatározása és világo-
sítása kívánja, az ilyenről elvárunk nem lehet.
De azért arak is a' nemre beszédje formája sz-
renz kell ismerni, és ennél fogva értelemmel semmi arak
előtt, hisz a' dolog értelmét alkalmazzák. E' helyen
p. o. keves az olyan ember, szabad a' Filozofusnak,
sőt midőn a' dolog okai alarja láttatni, különös így
szóllani: keves van olyan ember, hisz a' dolgok a' sa-
kolnak minéműségek helyesen esmérné, megindná
ielni, és ieltesztelenek illendő okai is tudna adni,
de az ilyen szóllás hi' hagyhama' helybe? Kevesek
alkalmazzák ama, hogy a' valót és araknak miné-
műségek felől magoknak helyes előterjesztés, ielte-
se ismételten, és araknak okai kifejtését. A' Mathe-
matikusnak midőn az essendő' elhatározai szar-
marais magyarázza, szabad, sőt különös így szóllani:
A' föld

A föld forgatván a Planéták úja szerencsére
 tendőnként való forgatván, midőn arra a helyre jut, mel-
 jena a fős jéggyel által ellenben esvén, a nap úgy
 világosítja meg éppen felé, hogy a világosság egy-
 pillanattal fogja a másvilág hat, ekkor van a föld ésa-
 ki felében Javaszkerdes, annak déli felében pedig ör-
 kerdes. En úgy látom, hogy ez a tudomány győke-
 re nem fordítja fel azért, hogy nem így esvén. Mi-
 dőn a föld extendei forgatván az Allatorkarita-
 ja azon pontjai eléré, meljonn a fős jéggyel ellenében
 helykeresvén, a nap világossága annak felé úgy
 terjed, hogy a világ egy- pillanattal a másvilág hat,
 ekkor orvódit az Északi felgömbön Javaszkerdes,
 a Délin örkerdes. Amar szüntűgy elő adja a do-
 log természetét, aromban érhető. De lehet, ez utab-
 a tudományok előadásában is sokszor a költés-
 beti szöveggel is élni, mikor az a dolog eselmében
 homályos, nem érhető. Mien nem lehet egy kö-
 lani a Mathematikusnak: ennek a bölcsornak haj-
 lása nem tökéletes, e helyett: ennek a bölcsornak ke-
 lésnek nem minden pontjai állanak a kéntes kö-
 téppontjait egyforma távolságra. Ez en nem lá-
 tom, hogy azon költés helyett is, mely alá tette a Ford-
 tó ltr a már említett mentő jegyzést, mien ne lehet-
 volna a jegyzésbe tett Magyar költés tegni? és mi-
 leggyebben fordultna fel a kímia győke? ha en-
 helyett: A viret, a meljében azok a földművel-
 tet járulnak, mindjárt havronra kell fordulni,
 mikély a földművelésről abból kiindul, így
 iródott volna: mikély abból az azon len, vagy ke-
 dezt kivettél. Ez úgy látom, hogy ez, a dolog va-
 lóságai meg inkább előrelé, megérte volna. Mer-
 az olyan viret, melybe len, vagy kender vált ar-
 va, a nevelő természetű erején, hogy a viret föld-
 szőlő

24.
 sapláló' masériátas skivli a' megáron plánsától,
 és így nem éppen a' plánsa skálak, hanem a' meg
 áraton len, tender berátása és kivételé után len
 a' virnel stembetűnő termélenyűs ereje. Az a
 féle szavakhoz való ragaszkodás, a' melles orszá
 hogy salám a' tudomány módja szerén néha na
 gyobb megkasáratással előadja a' dolgot, igen be
 sor homajosság, érthetlenséget szerez. En' ugyan
 megvallom, hogy e' miatt magam sem irrom: sőt kel
 jekem a' ~~szűkített~~ kímát. Anglus nyelvem nem
 tudok, de némivel hiszem inkább megérteném. Hye
 nek arról a' szavak is, melyek a' közelebb említették
 megoldást: Az erejedrésnel egy bizonyos mévél fogá
 elmulhasatlanul szükséges a' len és tender illen
 do' állapotsbann tartani. A' szavakai külön külön
 értém: de mi szi ez: illendő' állapotsbann tartani?
 világosan nem tudom, csak gondolom, hogy salám
 ez szi: hogy a' skálak alkalmasokat legyenek a'
 kéjjel bomláira, erejéből se revöljenek ki. De így,
 úgy tartom világosabb lett volna ilyen formáim: az ere
 jedrésnel bizonyos mévél mulhasatlanul szű
 segis a' vegie, hogy a' len és tender a' tréthor megfi
 rénsaró' állapotsbann helykeresődjön. Valjon fel for
 dult volna e' a' tudomány gyöke? ha a' ~~M. Lett~~ ^{se, eleje 69. l.}
 így fordított volna, a' mine en' az a' fordításból
 magyarárhaom: A' plánsát köi kivételéppen igen
 nagy a' különbség: de van még is a' különbség
 féle plánsát formái és munkái között valamely ha
 sonlanság; és ezen hasonlóságon épülnek a'
 tot a' tudománybeli fő' regulák, melyek a' plánsát
 alkotásai s' élesei illetik. A' plánsát elővalóságol,
 melyek az állapotsból abban különbözik, hogy azokban
 az érteinek és akaratoktól függő mozgások semmi
 jeler

jelet sem vesztve, és arolnak munkás részei
 vagy csak a táplálás, vagy az új nemzetségek fogda-
 láshoznak, vagy más szóval, vagy csak maguknak a
 planáknak feltartására, és nevelésére, vagy fajjól
 tartására szolgálnak. Szeretném a helyet kimé-
 leni, de hogy láthassa meg is egy teljességgel
 és egybehangzóan a magyarországi, a magyarországi
 szakszakkal, leírnom ezt is. Ekkor az: A planá-
 lási bejjege, a sok különbözőség: mindarállal van
 meg is a planák különbözőségei seregeinek a formái
 és munkásságai között valami egyetértés: és ezen
 egyetértésben felismernek a tudományos gyökör
 fővénylet, melyet arolnak életműködésükkel illetik.
 A planá-teremtés elő képe, melyet az állatok
 tól abban különböztetnek, hogy arolban az érze-
 nek semmi jelei, vagy alarattól függő mozgás, nem
 vesztve észre, és arolnak életműködésük a
 táplálás, nevelés az újra nemzetségek életműködés, a
 hon egynek megtartására és nevelésére, vagy a
 fajja tartására való életműködés. De ez erenpel-
 dából látni az is, mivel rövidebb az efféle irás,
 a közönségesebb beszéd szerénnyel való irásnál?

Egyszer véget akarék már vetni a felven-
 dő tárgyak példák felhordásának, midőn David föld-
 művelési kíméje beérkezésének fordítása kerem-
 heretere. Nem alhatom meg, hogy az ick ne tegyem.

Már most minden megvizsgálendő tárgyakon,
 melyeket tulajdon tapasztalásom, másoktól nyert ta-
 núsággal együtt a kímén a földműveléssel, vá-
 lo egybehangzóan előmbé mutatott keressélménem.
 Merem reményleni, hogy nemcsak előadott érvelésem, a
 megérveket közön legfontosabbnak, és leghasznosabb-
 nak megédesmére legyenek. Reménylhetem, hogy má-
 sol az elterjedt nyomaródások tovább fogják foj-
 tatni;

26.

tatni, és az aron szerrel, a' mint a' kémiai tudomá-
nyunk a' föltellességgel közeleg, terjeszt is az el-
új megvilágosodással a' földművelésen.

Eleg indító okok vannak, melyek mind gyönyörű-
ségünkkel, mind hasznunkal ösze ragynak warolva,
a' melyek a' gondolkodó elmét felserkentetik, hogy a' nyo-
mozásnál ezt az új övénnyei nyomdokolja. Alkalma-
sina nem tekintheti már tovább senki a' tudományos
értelemet úgy, mint az elmélkedőnek üressé szemlélőde-
seit; hanem minden rendű embernek, abból az egyenes
kéményből, hogy a' közönseges emberi elme
megfinomodása azokon fekszik, — mely apró-
donkora helyen és tiszta győzelem értelem gyűjt a' hato-
zó nép babonák helyéből, toll aratva tekinteni.

A' termőföld kimerítésével küzd, mely
ha azt illendően bersüljük meg, és fordítjuk ha-
szonra, gazdagságunkat, népességünket és sa-
mizeti erőnkét szűkségesképpen neveli.

Anglia a' munkamivel haszonra fordításában, sa-
munka felosztásában minden más népesség felett elő-
lő. A' nemzeti bejégnek ugyan azon erőhatalmat, a' se-
géd esaközölnet ugyan azon kiterjedést, melyek a' brit-
tannus sziget lakosai mindegyik emberiségnek, és nélkül
a' háborúban, és kereskedésben, és a' jejs és más tudomá-
nyokban előseges engednek, serents és kimeréssel lehet
a' földművelés megjobbítására fordítani. Nincs az,
elmélkedéssel egybekapcsolat szorgalmaság
előtt semmi lehetetlen. A' földművelés igaz tárgya
az, a' mi a' Haraszterője (patriot.). Az emberek elő-
lőleg bersülik az, a' mi igazkodással szeretnek; a' sa-
ját erőben való igaz birgálatom a' szerent és kimeréssel
lől származik. annál erősebben szeretik harajolat,
mivel az, az ő' élelméjél, az ő' igazkodással által len-
föltellessé, és a' magok hasznokkal egybeolvaszját a-
kon kétkülsérel letet, melyet nélkül bátorságos, független-
seger,

seget és a' pallerázott életnek isokféle hasznave-
selés, megengedél.

Ugy hiál-fel erckusan a' Fordító: Felvegye ké-
sz - melyre a' végzetetlen jegyzéssel kéri segye-fel
magának.

Valóban Davinal valamint egészen munkája: úgy
be' rekesztése is gyönyörű. De a' fordításban a' mitjen a'
kerdes: olyan a' végeret. Tanta est insolentia ac turba ver-
borum, ut oratio, quae lumen adhibere rebus debet, ea
obscuritatem et tenebras afferat. Cic. de Orat. Lib. III. 13.
Pondolni lehet, mely neheren eshetik az embernek, midőn
jól tudólgozott, igen szép gondolatokkal teljes beszédet, ir-
tásnak szavazat formába terjesztik mások elébe. En' ugyan
ennek nagyobb szenvedést alig képzelt. Mit jóllana
Davi? ha látna' hogy így fordítja? Deakra kérekeztő
szavai, mint jenne az, ha úgy ragaszkodnánk a' Ma-
gyar fordításához, mint ragaszkodott a' Magyar Fordító
a' Nemis vagy az Angliát beszédhez e' nemtudom.

Iam nunc obiecta omnia inuestiganda (szorossab-
ban: inuestigatura: quae propria experientia, una cum
notitiis p' alius acceptis, de nexu Chymiae cum agricul-
tura obtulit, pertractavi. Audeo sperare, quaedam me-
ae expositas sententias inter artes gravissimae et
utilissimae adiumento futuras. Sperari potest in-
ceptas indagationes alios ulterius continuaturos, et
et ^{pro} portione, qua scientia nostra Chymica ad per-
fectionem propius accedit; eam in agricultura no-
vas illuminationes propagaturam.

Mojinorum sunt satis, quae et cum voluptate
t. Első levele. Deveres: Nagy gyönyörűséggel kapott aronár
engedelmen, mely szerint én a' Földművelési Kincset egy
ilyen megvilágosodott fűtőteret, előre
beszéltem. Különös becsületemnek tartom azt, hogy van valamilyen
sehegyem könyvében, mely a' Kincset a' Dariajai Kincsaraga-
ral a' figyelemre méltó érdemeit iglálta. Ugy sajnálom nem
bírtam volna jobban meg az éren bírodalomát való köröneresmet,
mintha az ember értelem éren balmánnyának megvilágosítását,
minden sehegyemet rá fordítom. Nem kétség, hogy erre külö-
nös jegyzet kégyet. A' ki Magyar lánya, mint oda Magyarorságot?
et cum

et cum utilitate nostra sunt connexa, quae excitare possunt ingenia meditationibus adhaerentia, ut novam hunc indagatorum callem calcare velint. Nemo fere spectat amplius scientias scifinoticas, quasi vacuas speculantis speculationes: verum homines omnium ordinum ex directo hoc spectandi puncto eas contemplari debent, quod communis ingenii humani cultura iis innutritur, quae praedecessoribus rectas et puras notitias fundamentales, in locum fluctuantis popularis superstitionis colligunt.

Ager foecundus est fons nunquam exhaustendus, qui si digne aestimetur, et in usum convertatur, rem familiarem, in populationem, et vires naturales necessario augeat.

De hagyjuk eren kedvesen munkát: noha me-rem állítani, hogy a 'hi Magyarul is, Deálul is igazán és pontos Deál fordításomat alig ha helyesebbnek írtam élesebbnek is találtja a Magyarok. Mindar-átal, hogy a' ne legyen a' kifogás: a' Magyar nyelvűjítőm raval és rólalól formái nélkül alhalmasan arra, hogy más nyelv erejé és kellemesegei kife-jerre, és az újítás szeri a' homáji; és hogy lássa az együgyűbb ember is, mely képséss az, melyek illen ruha előtt elálar: próbáljuk magyarra fordíta-ni, a' mint a' fordítás uraim lehet.

Alkalmentem immár mindarokonn a' dolgo-konn, melyek azol szerén, a' miket vagy magam tapasztaltam, vagy másoktól tanultam, a' főmi-ábol a' földművelésre tartozónak írtam. Hiszen, hogy előadott értelemim körűl nejeljé ama fon-tos és hasznos mezejegnek (inább munkának) a' tölteléseggé benn való előjegiesere stógálnak. Reményleni lehet, hogy az elterden tapasztalásolbam mások rovább mennek, és a' mely mértébbenn kövélis

Kímiai tudományunk a' tökéletességhez, abbann
a' mértékben fogis az világságos nyújani a' földmí-
velésnek.

Mind a' gyönyörűség, mind a' haszon de' indító
okokat szolgálhatnak, melyek serkentetik a' gondolkor-
ni erőreget elme, hogy a' tapasztalásnál éren újj újjann
előbb törekedjen. A' tudományokbann előforduló érvelmeket,
úgy tartom nem igen nélkülözi úgy erentül sernti, mint az
elméleddől üressé szemléltetéseit: sőt valóban úgy kell or-
tat mindeneknél tekinteni, mint fundamentumai, az
emberi elme nagyobb tökéletességre való emelkedésének,
mely a' nép fundamentum nélkül való babonái helyébe,
helyes és igaz fundamentumonn épült Regulátat állít.

A' termő föld kimerítéseselen kúszó, mely ha arrat
illendően bánunk, s' fordítjuk hasznunkra gondoságun-
kat, népszerűsége, és terméshetettől vett erőnter nevel.

Anglia a' mesterséges műszerekkel való dolgozardó-
bann, s' a' munka felosztásábann minden más népele
fejjül halad. Arr a' Nemreket megkülömböztető munká-
ságos, a' segítségül szolgáló szűke esztendőket, melyek
Britannia lakosira vonatkozólag mindeneknél semmi,
és a' melyek öle a' hadalokabann, kereskedésbenn, a'
nép és mély tudományokbann első rangra emelhet, nagy
haszonnal lehet a' földművelés előbbvitelére fordítani.
Az elméleddel egybe kapcsoló korgalmazásig elő-
nint semmi lehetetlen. A' földművelésnek, és hasza-
resetnek néha egy. Az emberet kiva' lépjen erentit
arr, a' műiparkodással szerzenek, a' próbavétel
serentés kimereselébből, a' magot erejéhez való helyes
birodalom származik; harajolas, mely az ő elméjét
ereje, és az ő iparkodását által lépett tökéletességre,
a' legfontosabb burgósággal serentit, tulajdon hasznokai
szemlélet aron kértületesbenn, melyeknél fogva bátor-
s. Talán még alkalmasabb volna állításokat. Ságbann

ságbann, szabadságbann, a' pällerónou elnök sorsföle
hasznával élhetnek.

Aha taláim hibáram a' magyarára'sbann, fordítás
usán nem sfuda. Non fumum ex fulgore, sed ex fu-
mo dare lucem. Horat. de Art. Poet. 6. 144. A' magya-
rárou Fordító' Ur pedig annyiaval inkább megengedhet,
hogy jegyzése vör leg inkább erre, mely által meg hívom
mindenkit a' jegyzésről tevéletre. Tudom, hogy nem iljenes-
kéré, de érteni akarván azt, a' mire jegyzéseket kellene
tennem, meg is helle az magam előtt magyarárni. A' többi
természeti következős.

De térjünk vissza a' mentsegre. Hogy a' Fordító'
Úr a' sölgai módon való' fordításra éppen nem az
az ol' viszi, melyet mentsegebenn szüli a' sölgor, mutat-
ját N. Inat söl darabjai, melyebenn nem valami meg-
seges tudományt fordít, mutatját olyan irást is, mel-
jelbenn nem is fordít, mutatja a' Rímia Előjáró Be-
tevéje. Imhöl a' példát:
N. S. 1875. XVII. 264. old.

Jutalom — Feltételek.

II.

A' legfelsőbb (Darius) Királyi végzésre utalva (Jun. 6. 1788.)
melybenn már előfordul az a' kívánság, hogy gabona gyűj-
teményt állítsanak fel, rendelki a' törizargaság egy
húsz természet aranyból álló jutalmat annak, a' ki
a' legmegelőzőbb feltevést ad erre a' tervére: Mibe-
heme el követni Schleswigi és Holsteini Hertregegek-
re nézve, hogy azokbann ne könnyen rámadjon rút-
ség a' kenyérnek valóban, és éppen úgy ne legyen so-
rongató drágaság? Ennek megfejtesében lehetne
fölépven értele igyeleddni.

t, Hogy lehetne a' feladott vegiárgy elérésére
a' sültseges gabonát legelőzőbb és a' földművelő
legelőzőbbé szorongató módon be' terelni, elharrani

és minden

isminden ligondolható véredekem ellen őshalmarni?

2, Hogy lehetne az a 'fenyegető' háborús időben leggyorslelenebben bátor-ságos híre küldeni.

Nem teljesít-e 'eren bevédek Nemettseggel?
A' Magyarok közt, legalább a' Tisza keleti meljérem, úral-
ni, nem az isten: utasítani, igazítani, csupán csak
hanem úgy mutatni valakire, hogy valaminek oldal-
án van, megpedig leginkább roszabann, vagy ol-
janabann, a' mi nyakunkról le akarunk venni, egy-
egy mátra úral, a' bájjára úral. De hát ez: A' legfel-
sőbb királyi végzés, mi lesz? Legfelsőbb király, a'
Dánus király nem lehet; a' végzés tehát legfelsőbb, mely
az isten: legfeljül íródott, vagy a' csomobann, rakabann
legfeljül tevődött, sehol semmi az is: legnagyobb, min-
legfelsőbb hivatal, méltóság. Nem úgy, nem: die Aller-
höchste, königliche Verordnung. Így ottom, de az is-
metül nem érte, különben nem érte ember egyike
csak úgy érte, mint a' másikat. Nem lehetett volna
e' így: a' Felsőbb királyi rendelkezésre való tekintettel - v. utasítással
Gabona gyűjteményi állásának fel. Ha a' gyűjteményem
rakára gyűjtött gabonát érünk, mi lesz az felállítás?
nem felállítás kell az, hanem összevadásni: ha a' gabo-
nagygyűjteményi Kornmagazin, gabonával töltött kamara:
úgy fellehet állítani, de hogy az ott is lehet, csak a'
Nemese nyelo juttatja eszünkbe. - Rendelti ~~az~~ a' Közigar-
gatóság egy húsz termésketi aranyból álló jügalma.
A' rendelt mellett minela: ki? Holott Magyarul magabann
is elég: rendelt. Most a' Nemes: szeri aus. Közigar-
gatóság; most megvan magyarára: Centraladmi-
nistration. Egy húsz termésketi aranyból álló jügal-
ma. Az egy, mi ott van ott? a' Magyar egy jügalma
értene a' nélkül is. Ha én ezt mondom: a' mi Felső-
bb királyunk 1000 forintot méltóságot igérni annál,
ki az ellenségtől elvett veszen el ágyat: keinség kívül
minden

Illik már is a' végvárakhoz, vagy trétkor. Aligha aufge-
gebenes nem volt itt a' Nemességen. A' Chorungau is a' sehető
helyett, nyilván a' Nemessé váló sekinsetből származott, sa-
lam drückende Weise lehennt. Ezen formán lett úgy lá-
tut érte: a' fenyegető háborús időben leghírebbnek
eből: bey v. unter drohenden kriegsrischen Umständen
am schnellsten. Magyarul: a' veszedelemmel fenye-
gető háborús időben minél előbb.

Ezeretnem volna ezen jótalom feltételeiről való
jelentést nemerül látni; mert hiszem, hogy Nemessé li-
seleim arról nem mindenben egyetűk: de más rés-
ről meg annálval szembesűnőbb a' Nemesség, hogy az iróni
formula nélkül is, sőt seregt Nemessé lehet átalakítani.

De lássunk meg egy példát a' fordításból, mely
hogy jól teljes ne foglaljon, legyen ez a' rövid:

Mint hogy mi Mayr Ferencz Fűszergrám' és mag-
kereskedőei megvéve, a' mi magvainkat minden
részeiben megőrzöttük; jónak találunk, amint egy
tűz laistromai kiadni.

Ezen foglalatosságbann, különösen a' valódi és új
magvairól fordított gondolatokunkat, s e' seregt
tűz biródalomba sehiünk a' magjúsága felől;
hanem kérjük, hogy az ide bírást kérésben vagy nagy-
ban, minden esetre legelőbb februárius hónap
küldjél hovánt, hogy minden részről egész megle-
gedésére szolgálhassunk. N. J. 1875. Nr. 108. 109. old.

E' már nagyon is Historia, és meg is mi
szabadon van fordítva. Lassa minden az eredetivel
vann való irásból:

Da wir durch den Ankauf der Franz May-
rischen, specery und Samen Handlung, unse-
re Samen in allen Theilen, beträchtlich vermehrt
haben, so finden wir uns bewogen, hiervon ein neues
Verzeichniss auszugeben.

Wir haben bey diesen Geschäfte, besonders
auf ächte und frische Samen unser Augenmerk
gerichtet,

gerichtet, und können daher Jedermann für ~~gute~~ ^{gute} Qualitäten garantieren, nur müssen wir ersuchen, dass alle Bestellungen, es sey in grossen oder kleinen Qualitäten, längstens bis mitte Februar eingese-
det werden, damit Jeder unserer Abnehmer zur gänzlichen Zufriedenheit bedient werden kann.

Az előadott fordítai ugyan, ezen tavakkal ho-
zódit fel: Ezen Maglaimstrom előbeszédje rövid
röviden: — De ha ez így ment is fordításbann
teérher, kar vala meg nemváltorazni; ha pedig
Nemereül kerül oda, mint horram is, nem lesz
volna szükség rövid rövid fordításra.

Hogy nagyon is horras ne legyen: a' nem for-
ditásból is itt egy példola tsak rövidíteden:

Mire jutottunk, megsetteit abból is, hogy most
Bert benn egy 30-40 árulástól álló, had réss for-
mabann nyomszavon német, vagy francia jó köny-
ves 20-22 forinttal kétszelenűstünk firetni; ho-
lott a' jó könyvre tett költség tsak annyi, mint
a' mennyi egy rosvaabbnak a' kiadására felme-
gyen. Kímia Töld. t. Segye.

A' Könyves 20-22 forinttal kétszelenűse-
tünk firetni. A' Magyar pénzt firet, nem köny-
ves, lovat; firet pedig a' könyves, loert 20-22
100 több forintot. Világos Nemes beszéd tehát
az: Wir sind genöthigt ein Buch mit 20 bis 22
Gulden bezahlen.

Lásunk az előjáró beszédből is valami:
Regen nem kapunk, kivali mi Magyarok, új
munkai arról a' Nemzettől, a' melyről könyvre
is tsak nem rendelkezene, nem mást, hanem tsak
ittas munkátas lehet várnai. Világosan Nemes
kapára van: Schon lange Zeit haben wir besonders
Ungarn

Ungarn kein neues Werk bekommen von der Na-
 on, von der sich meistens, sogar ordentlich kein ande-
 res, als gründliches erwarten lässt. Merzt a' Magyar
 ugyan világot sem mondandó: sok derek mun-
 kákai kapott harank a' Mémorétól. Van ugyan Ma-
 gyarúl er a' szöveg: kapni valakijöl valamis, de csak
 az olyan esemény mondatik, mikor nem könnyen esik,
 vagy csak szerencsétlőgy valamikor juthatunk, p. o.
 senkiöl sem kapjék, let aranyas kapjamtöl;
 de itjenkor is a' durvabb szöveget kőre szamlálatik.
 Látni való tehát, hogy ez a' mi Ironiánál csak a' Né-
 met: belommen követe. Az a' nem más, hanem csak
 is, idegen foglalt formula. Valóságos Magyar sa-
 jából soha sem hallunk ilyeneket: ettől az emberöl
 nem más, hanem csak jói vagy rosszai lehet válni.
 Eleg e' helyett maga a': csak; de Deákul: nihil, ni-
 hi, Mémorét: kicsi, anderes, als. — Nem tudom itt
 a' külön vagdalás, ha csak azot az idege-
 net nem követik: de az ikra'sbann lehesen va-
 la meg nem ünkönnön. Itra's munka. Kétségkívül,
 jó, hasznos dolgokkal teljes munkai és rajza ar. Itó
 Mr. Igar, hogy a' halálra jokat előre kedves; de
 az itra's haszgyümölcs keves ingnek settrik. De
 salám az itra'snak azon értelme ne'ett, mely
 szerent felit, vagy föltes is jelen: de minthogy
 olyan fere vivo' értelmű: leg' volt meg' is felre nem
 tenni, annyival inkább, hogy lett volna mibenn vá-
 logatni.

Nem a' Tudomány tehát az a' az idegen
 nyelvher feleértébb való ragaszkodásnak. Az ol-
 jan embereket tehát, kinek kellene tudni a' Ma-
 gyar nyelvet, a' mellett tanult emberet is, mi-
 vheti arra, hogy nyelviük az idegenher szabár?
 részszerent er által, részszerent kűtség nélkül,
 vagy

vagy illetlenül formák iravál áhal a nyelv formájából egészen kivesetessék, iravál az iger Magyar elő vagy tömör szerző, vagy stíluslenne' segyél?

Megengedjétek az ilyen úrat, hogy vélekedésem szabadon ki mondjam. Főbb és iger ottai ennél úgy látszik: a' különöse' szerese, mely a' maga tudossága felől való nagyot tartásból, s magahitveségből származik. Cserébe az ember dictatoro'odni valatmibenn, kereti magát a' kövendőktől megkülömböztetni, min' valami Oraculum barmúlhatni. Nagyon kar' az ilyen úrtnak megnem halgatni, ama min' salám magot is megengedik, mind a' tudomán' nyolnat, mind a' kövönseges dolgotnak előadásában nálolnát nagyobb föltellességre ment ember, ki a' többet kövön így szól: Sunt illi vaeres, qui ornare nondum poterant ea, quae dicebant, omnes prope praecclare locuti: quorum sermone assuefacti qui erant, ne cupientes quidem poterant loqui, nisi Latine. Cic. de Orat. L. III. 10.

Mert lehet ezt meló' jussal, arótnak a' mi Magyar Iróinknak nagy se'rére is alkalmasítani, ki a' feljebb való' Charact^{er}ájáig értek; de az alkalmasítás, min' tudni való' annak módjával kell tenni.

Másik, de ugyan ezen külfölből származó ok, az idegen nyelvvel her módfelek való' ragaszkodásnak: hogy szeresse az ember sokat és nagyot mutatni, de kevés munkával. A' jó irás nem könnyű munka. Egy Nemzet sem meherett arra hamar; de a' jól dolgozó munka fordítá'sa, ha jól alakulhat senni, még talán nehezebb. Men a' jó irásra megvárhatatik, hogy a' dolgozó, melyet előárarant adni, e' mellett a' nyelvvel, melyen írunk, az arral való' élési étésül, ezen felül az ember szeresse, mely gyönyörködve szeri tanulni.

nulni esmerjük: a jó fordítások pedig megérten fel-
jül meg kívánsáit azon nyelvet fundamentumot és
tése is, melyből fordítunk, és az arra való erővel igya-
zák, hogy sem az eredeti munkának igaz értelme, és
készsége ne veszüljön; sem Nemzetünk idegen szavak és
kötös állás ne lússon aron, his ruhájába öltöztet-
ve elide állítunk. Nem kellene itt elfelejteni, hogy nem
csak a Poézának kell érdekelte. — Vers

Pompilus sanguis! carmen reprehendit, quod non
Multa dicit, et multa liura coërcuit, atque

Perfectum decies non castigavit ad unguem. Hor. de Arte Poët. x. 289-292.

En, min feljebb is mondom, a a' N. P. illen-
doen beszűlő, és min valóban vajnálám nem re-
gibenn sem jelenéseiből kihozott dörsei: úgy kétszen
örvendek aron, a' mi közelebbi tudósiasabann olva-
sól, hogy nemcsak Poézának jóindulatból tramma-
kott segédleme nem engedé azt csak ugyan meg elenged-
ni. Ha tehetségem engedné, tennék én is nem csak any-
nyit magamtól is elősegellésére, a' mennyi az 1875
évt. X. 270. 271. old. kihirdetett levélben írodik; ma-
sol által pedig sokkal többre igyekeznék, nem is fog-
nat nélkül. Men a' trél valószággal jó, és a' Nemre-
re nére a' leghasznosabbal körül való. Mivel alkalán
fogva igaz az, hogy mindenkor többet használ az
Emben Nemzetnek, különösen harafi társainak, his va-
lamely hasznos eszköz, mely az élet könnyeiből esere-
gál, az élelem, ruházat, és egyéb szükség dolgok be-
terre-
terre-
sára, megartására valamely helyen módor
a' magunkat jószágainkat fenyegető veszélyek elhárítá-
sára, és azoknak jobb állapotba lekerő helyterre-
alhatatos utat esmeret meg, min a' hi holmi kép-
szelődés gyönyörűsége, a' fenyegető elmei legerő,
és egyéb

egyéb effele dolgot állá elő. De mind eret
mellen nem vagyol olyan, mint az ő gyermekei, val
szeresétől elfoglalt, cüldél, hogy abbann, a' miszjő
telén szerenem kell, a' nyilovan sávos hibáladé-
nem, vagy meg a' hibát is virtuálat tarttam. Ne-
magyararra, tehát senki rossz indulatra az,
hogy a' mibenn látom vételedeben szeren a' hibát,
az nyilovann kimondom.

Nagyon megtsalálok a' N. S. ha annak, hogy
kevesen vagyol igyekezetben előegzői az husi
valóságos oránál, a' mi az említett levélben íródt.
Az, hogy a' Komzeti P. kili maga kívánna megpar-
tani, az semé fel, hogy a' mindenek előtt beves: eb-
ből pedig nem az a' természetű követelés, hogy ke-
vesen kívánja járni, hanem inkább ez: hogy az
solan igyekezik meg szerenni. És ennek bizonyosága
ül szolgál az is, a' mi ama levélben igen helyse-
nül az ellenkezőnek jellel íródt: hogy a' mint a'
keresztől hallódott már ebbenn az esmenelőben
154 es kértet tavalyi. Valósággal ha a' N. S. nagyon
sola előtt olyan beves volna, hogy kívánna az ma-
goknál ^{meg} tartani: solan volna mind olyanok, ki
külön magok is ^{öröme} szeretnének érte, mind olyanok, ki tar-
sávosok által formálvann, az mint kővő kedves jó-
szág meg szerenni, és megarrani igyekeznének, és
emlékosa mint a' nagyobb kedvessegu Politiá tija-
goknál; úgy emel is lemmenél vámos járati. Di-
rong a' Sillam falubeli. Kőváros, vagy Dap is, kile-
mint bevélezes emberek lávala az említett föl-
ritani, szeremenél, és salam nagy vámmal szerennek
N. S. jártó társaságok, ha a' N. S. olyan kedvessegu tid-
na magának szerenni, hogy irásien a' bevélezes
emberek

emberek tselejt jövedelmesejéből 3, 4 forintot eltra-
 tartani ne sajnálhatnának. Nem kell azon felindulni,
 hogy a' Politika Újságornak, meg a' tselejtsebb seherse-
 gnek körül is számosabb Jótörői vagynak, kar kivalt-
 keppen a' mi az afféle újságokra illetlen iravattal illet-
 ni, mint N. J. 1815. Xv. 253. old.: hajdan volt egy at-
 kori tudós Magyar Kurier 5, 6 kötet burának az
 árá, 10 értes forintot küldött egy seherse legény egy-
 cseendőre; ez az említett levélben: A' Politika Új-
 ságokra egész rompánianként voltak járatni; en-
 tölem annyi Istennel kálá kiellene, de meg is ötöd-
 magammal olvasom az, mert ha egyszer végig futor-
 tam rajta, arusan kurrannya. Nagyon keljelen és
 sejtő benidek ereh: de most arral nemtőlőin aridör,
 fojatom a' mi felbe halasnak. Nem az itta' kérdés,
 a' mi a' bizonyosság fundamentomának kezdék: hogy
 a' N. J. nyomtatása körül-e több mint a' Kuriré? Ha-
 nem az: melyik vanja magához jobban az emberek? A'
 Politika Újságok, kivalt a' háború's időben kassza
 tevé kassza a' természetű újság kassza is; nevelien
 aróbbann, kiltől nem onessre van a' háború a' ma-
 górtól való gondoskodás, a' távolabb levőbbenn a' tu-
 dáira, olvaskodásra való vagyodás, nem is utóbb do-
 log ar olyan dolgotnak tudása, s ar olyanban ve-
 lő előrelatais, melyektől függ Starant, vagy más or-
 ságok állapota. 1818-tól fogva tehát, majd künse-
 len háború's időt levén: nem tsuda, ha a' tselejtsebb
 Politika Újságokom is kassza: De mint a' Po-
 litika Újságok kassza is kassza időlben:
 úgy a' N. J. nat mindentor más módon kellene elő-
 renni ana, hogy olvasói kassza kassza kassza. E'
 pedig az, hogy válogassa jól meg a' dolgot, és va-
 1. N. J. 1815. Xv. 253. old. most volt két kötetnek ar arai
 sem küldött egy olyan nyomtatás, mely két annyi kassza
 mint ama' nyomtatás (t. i. a' Kuriré)

lósággal

lósággal gyönyörködtető vagy hasznos dolgot ír-
jon, mely pusztán nem csak értekező módjára, mert ez
az írás nemcsak nemében magában gondolatokra
nem virtuus, csak nem tökéletlenség, hanem írjon
kedvelhető módjára. Az igaz, hogy annál olcsó, hogy
a 'N. G.' nem nagy számmal járja, lehet az írón
kívül is keresni, és találni is a 'Nemzet állapotaiban':
mely kérelem gondolva kell venni, hogy a 'Magyar-
bár teheresebbek, ha gyönyörködnek is az affektu-
sok, sőt könnyebb veszt aratnak más 'Nemzetek', melynek
nyelve könnyűt sejtőbb és könnyűsebb, a 'könnyűt
könnyűt elolvasni erős még a megrögzött balvárt-
dés, régi szokásokhoz való ragaszkodás, aratás rend-
ben levő vagy éretnet, vagy teherelenség az affektu-
her: de a 'valóságosság' nem annyira kívül kell
még is keresni. Bizony ha a 'N. G.' írja a 'feljebb
előadott ^{két} dologra vigyázna, neheren panaszkodhat-
na, mert valószággal igaz ez:

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
lectorem delectando pariterque monendo.
Hic meret aera liber edis: hic et mare transi,
Et longum noto scriptori prorogae aevum.
Hor. de Art. Poet. 341-344.

Tagasutalásom után állsom, hogy előtérbe legfőbb
ol, mely fogyasza a 'N. G.' olvasó: számát az írás módja,
mely hol feljebb is járó mint kell, a hol parancs na-
gyon is, hol fulános, hol tülségnélkül ujjitott, hol
idegen beszédrel sejtő. Hídjé el a 'N. G.' hogy soká sem
miben sem taláskorok meg jobban, min ha arthi-
szi, hogy megfelel annak, a 'mi a 'Nemzet elöljáróbe-
szédében is'. A 'Magyar nyelvben aron igyeke-
sem, hogy a 'munka nem csak a 'Gyűlölet, hanem arat is
a, 1845 N. G. VIII. 119-122. Er máskor való ugyan, de a 'Híradónak
az olcsó vagy félre kellene tenni, vagy más módjára kiadni: ismét:
N. G. 1845. XIV. 223. 224. old.
6, Belső fordulat előtérbe a 'feljebbvalóbban.

minden...

mindenütt megerőszél, a' kél soat tupsan Magyarok.
 Egy köi sem akaram úgy hagyni, hogy azt megne le-
 kesven éremi. Lidol olyan ember, ki afor lejjest, a' mil-
 jenet szokat nálunk kenne. ~~a' talán~~ ^{a' talán} ~~laulano~~, nem érten-
 szorgalmas és valóságos jógorda, a' mielőtt leideren-
 tőle, ha jarama még a' N. P. er. felele. Mai meg-
 pretem etc, vegye haana a' jó ember, de ha birta-
 gúlream vernék, hogy minden ártusvair olvasam-
 el, kérebb volna tiz annyit, fireni valóságát. Egy
 mást nem rábúlaran embernek itelese a' Rómia for-
 dítva felől er: a' fiatal ember elbb megianulhatna
 az Anglus nyelvet, és megerőszetne abból Davi, mint a'
 fordított Magyar Rómia. Harmadiknak szava er:
 en a' jó tétre néreörömezt teszem a' végittiséget, de a'
 stihetval való kúszkóder meg unam, és a' N. P. bann
 nem egy helyem előforduló gunyolódást imyemet na-
 gyon vertik. Az olyan ember elolegeni mindent a' le-
 velereitől, ki a' horája iró a' világ előtt ki gúnyolja.
 Ha az irásban semmi szent, a' mi a' világ elébe
 való borításkor megerőszet, mien nem tessai félre?
 ha pedig a' dolog jó, de az előadás hibás, a' Madó kö-
 telepsége az, hogy vegye ki a' dolgot, és adja elő maga
 berószereven, vagy ha jegyreit tesz, tegyen illendőséggel.
 Második az, mely a' N. P. olvasói, de már kissebb
 megerőszet levezeteni fogja: a' Maiorálkal nem illen-
 dően való gondolat. Nem egy két olvasójától halhatja
 az ember er: jobb volna, ha egy kére soat jólárkust kül-
 dens is, soat hogy az jól előadott dologgal volna be-
 tölve. A' Polónia Ujjságokat tudarolnak tartja, kurran-
 nyarra is már neve alatt, a' N. P. a' Dada és Besti.
 Kémer Ujjságok Erdemes Madója pedig köihavru
 földalataibann, valóban soat kedves és hasznos dol-
 gotat köiöl velint, és ebben az errendőben ha-
 többet nem, de annyit mint a' N. P. igazságára né-
 re is

ve is aligha nem sen. 'Műtársorok a gardaságra,
vagy a Nemzet szorgalmazására és a névvel-
sére: a Heléniárai Kroladó? 1815. IV. 51. old. ha a Profe-
sorokony? 58. old. Ujéleű Karon? 62. old. Feli Menydoi-
g? 95. old. Fengerbeli erdő? Nagy fenyőfői? 95. old. Felerég-
vár? 109. old. Diplomaniaci? 135, 136. old. Nemzet Ma-
gyar öltözet? 156. old. A Magyar Tudományosság Át-
soriátör, egy hasznos fű? 247-250. old. A Gabonafaj-
sárol, melyet már a 'tűtűt és a rendőrség által a Nem-
zetben termeszett? 255, 256. old. Kőrös ugyan vagy-
nak olyanok, melyeket, mint melleleg tett jegyzet-
vel lehetett volna helyet; de külön is Fülüs alá foglal-
tatni vel a helyet, olyan munkában nem illet. De
van ezeken kívül olyan, a 'mű rövidében, és meg is
világosabbán elő lehetett volna adni, és. De legy en
már elég. Ismét mondom, hogy az, és talán kedvesen
híres, és de sem ne tulajdonítsa a 'N.G. valamelyre
indulárnál: sőt inkább annak okajára vive em, hogy
ha talán ítélemnek a 'világ előtt világos kimondá-
sa, jobbra a világáshatna a lalmarosságot: mind a
Nemzetre való panaszokat vége záradna mindaronn
valóban hasznos a 'lehet' munka folytatásának, és annak
kerdésnek, s fennmarvónak is illendő vigasztalás nyújtód-
na. Melán lehet mindennemű irásolra a lalmarossá-
ni art, a 'mű Horatius tal a 'versetől mond:

Vir bonus et prudens verus reprehendet inertes;
Culpabili duro, incomptis allinet atrum
Transverso calamo signum; ambigua recidet

1. Midőn ez az irás el készült a 'N.G. 1815. XVIII. a 'Simia
pedig a 'tűtűt árulásaig vala hi adva, és a 'peldát mind
az 1813. évi. Darabokból vagynak véve.

Ornamenta,

Ornamenta; parum claris lucem dare coges;
 Argues ambigae dictum; mutanda notabis;
 Fies Aristarchus; nec dices: cur ego amicum
 Offendam in nugis? Haec nugae seria ducens
 In mala derisum semel, exceptumque sinistre
 de Art. Poët. x. 443-450.

De ha a' hibáhnal jo' telböl hármazon felsőle-
 deve átal óhajtot véget nem érűnk, s feléledjünk úgy,
 mint mondja ugyan ara' Boëta Quintilius nevű egye-
 nes Megüelölöl.

Si defendere delictum, quam verrere mallet,
 Nullum ultra verbum, aut operam sumebat inanem,
 Quin sine rivali seque et tua solus amaret.
 de Art. Poët. 440-442.

Vidraa terék mar' oda, a' homman hi tersem: hogy t. i.
 nagy disztelen ségére, s elrontására szolgál a' Mm.
 és nyelvének, amahol egészren aridegenet nyelvének
 való alkalmazzasára. A' mi egyik nyelvre néve illet-
 len, és hejjele, az az a' másikkal néve is. Talán seha-
 semmi sem látszik az nyilvább az a' disztelen sé-
 ges, és hejjele név, melyet szeret az idegen nyelvet so-
 vos követe, mintha az más nyelvet példájában látna.
 Ime' seha' felvetet egy rövid, nem is oly különös tulajdon-
 ságú Magyar beszéd, és átal tersem az Deákra és Nemere költésére.

Ma a' segeny Bertsenyi Ur látogatására volunk.
 A' ki is éppen olyan állapottban vagy, valaminél is
 vol, tsak éppen abban különbség, hogy az egy-
 benn felel, nem a' ganejdombom: mert nin-
 sen olyan réz a' tedebenn, a' melbenn valami
 his épseg volna. A' lábaiból a' vir lifjvann, a'
 rothadás szállott bele. Megesik, az embernek si-
 ve rajja, a' midőn lájja, hogy merélt le a' rothadás
 húst

hust a' szarairol; es midon haljui jajgatri; es or-
 ditani a' nagy fajdalombann, mintha a' regi Marty-
 romok latnam a' luno lbann. Forit Orrogi decele 176. ill.
 Lxvi Lev.

Hodie ad visitationem miseri Domini Der-
 wenyi fuimus. Qui in tali plane fortuna est, quemad-
 modum fuerat Iobus, in eo plane solum differt, quod
 in grabato decumbit, non in fimo: non enim est in
 Corpore eius pars talis, in qua parva aliqua integri-
 tas esset. Aqua ex pedibus postquam effluis-
 set, putredo in eos inuolauit. Cadit cor hominis
 in ipso, cum videmus, quomodo caro putrefacta
 de eraribus resecatur; et quum audimus in mag-
 no dolore euulsaem et ululante, quasi Martyres
 veteres in cruciatibus viderem.

Mit Hollana eretre Cicero. De ha en' eretegy
 aduam volna elo, hogy eri tettem volna elbet: a Deat
 sagbann aron igyetersem, hogy ar tivara, es valosagos
 Deat besied legyen; mit Hollana'nak felolem a' most
 tani idobem is arak, lil tudjat mi ar igar Deat sag? -
 la'stuk Nemertul is:

Heute waren wir zum Besuche des armen
 Herrn Derwenyi. Welcher in ebenderselben Lage
 ist, wie Iob gewesen ist, nur eben in diesem ist
 ein Unterschied, dass er im Bette liegt, nicht auf dem
 Misthaufe: weil es ist kein solcher Theil im Leibe,
 in dem irgend eine kleine Unversehrtheit ware. Nach-
 dem das Wasser aus den Füssen geflossen ist, flog
 das Verfaulen ein. Es fällt dem Menschen sein Herz
 über ihm, wenn wir sehen, wie schneidet man das
 verfaulene Fleisch von Beinen ab; und wenn wir ihn
 im grossen Schmerzen jammern, und schreien hören, als sähe ich
 die

Die alien Martyrer in Martern.

Valjon mit itélnek en felölem a jó Nemes
Tudósok, ha az ilyen Nemes iránt arról a díszle-
désről agnam lehet, hogy az en Nemesseggem tiszt-
ta és díszes. A' miyen Deálság, és Németség pe-
dig ez, a' melyet például ide tettem: éppen olyan Ma-
gyarságot arol, melynek példái oda feljebb látnak,
és a' miyensek a' Magyar nevet feljelenül viselő
sok kár irásolbann fajdalommal kell látnunk, és
szintannyi beszédbeenn, sokszor meg tövönseges
kezelenn is borszerűsággal kell hallanunk.

De valám itt is a' levers a' kifogás: era' példá
a' köibeszédbeől van véve, melybeenn ha távolunk is
valamit a' travalból, meglehet a' beszédet érteni:
de a' Messeségerbeenn, Tudományolbann, kavar ide-
gen állásolát megvárjuk, tal' úgy lehet az arolbann
foglat dolgot igaz erejében érteni.

Fordítsa tehát valaki Deátra, vagy Némere
közserent a' miét majd felhorok, és lássuk, ki éri-
meg a' legjobb Némere és Deárol köirül? ha ugyan
Magyarul nem tud:

A' bura, melyet feljelenül jó, a' malomnak vinn
semmit bja, nem szolon nehet lenni, a' követ sem re-
gen vaglat: kiüvöve fel, és eresvetté rá? vagy nagyon
rá van eresvöve, vagy nedvessege van a' köalatt, és
ragad. Ally fogóhegye, lássuk mi baja? — Más példá:

Egész keret úgy von az ember, ha kisserabóann a'
küllő, féljel nyija a' trüthalmat amgyira, a' mellora
a' küllő, és annak egyik ágát le sürvönn, a' küllő
egyik végem, mely leíren a' köieppont, a' mávilas
a' küllő másit végénél megindivann, fordítja mind
addig, míg azon ponton nem ér a' mellől indult. De
bajlódjon az effélértől a' kinek tettél: en bérélesem
immar,

immár érem csálarni a "köveskerő" jegyzésével.
 Azt olyan emberet, kit a Magyar irásbann
 az idegen nyelvvelher módfelett ragaszkodnak, nem
 csak azt a gonosz mivelék, hogy kiadott irásaitas,
 a Nemzet velelelő része előtt undorítóvá, és érhetet-
 lenné tégyél; hanem azt is, hogy az idegenet-
 től nyelvünkkel tanulni kívánókat, sőt a Nemzetnél
 majd helyünkbe álló maradékat is dűrravába ejtse;
 a mi pedig legfőbb ^{azt} minet elejét kívánunk venni,
 hogy a Nemzetnek nyelve, s Nemzeti Karaktere
 el ne emelkedjen, mind inkább siettetik. Men ha a
 régi nyelvből csak a havalat, s a havalat valóra-
 lá módját tartjuk meg annyibann mennyibenn,
 egyéb tekintetbenn pedig egészen más nyelvvel al-
 lalmoztatjuk; megváltozván onnelfogva főnyire
 a havalat értelme is, nem szinte oly új, és idegen nyelv
 vet hounk-e be az által, a miljon előttünk államely
 más idegennel nevezett nyelv? Azt ér mondjam
 en: Dabo operam, ut has paxtias conciliare pos-
 sim; azt ér: munkát adok, hogy ér a háasságok
 egybeértesítésem: valjon nem mindenik egyfor-
 mánn érhetetlen, és idegen lesz-e az en csak
 magyarul tudó embernek előtt? Meljire érti valjon
 inkább az en emberem, ha megterderem, érte?
 Mivel foglalatossodásja magát a földmivel?
 vagy ér: Womit beschäftigt sich der Ackerbau?
 Erre lehetne ismeret mondani, de kénytelen
 helyet. Továbbá lehet-e a tölteltes idegen nyelv, és a
 maiénájára néve Nemzeti, de formájára néve ide-
 gen szabású nyelv közt egyéb különbség semmi,
 mint a miljon van a külföldi gyapjából, külföl-
 di

de Mester ember által készített és a' magunk
 országából való gyapjából, Nemzetünkbeli szabó által
 ugyan azon formára szabott kapurol köntös. Ha
 ama kivesszi Embereink. Nemzet. formájából, nem
 az lehet-e állítani emerről is? Irózatunk ama nagy
 ra törekedő különös Fejedelmi Lelkület azon igyeke-
 zéséről, mely szerezni a' Nemzet nyelvét kívánva fo-
 jamaiba hinni törekedik; háláadásos özményel vettük pe-
 dig az időben Hegyelmessé és Díszösszegessé U-
 ralkodó Felséges Királyjunktának, s Haránt
 Főrendeként nyelvünkre néve való legyező gondvo-
 ródásokról: én pedig az előfordultaknál fogva úgy isé-
 lő, hogy ha úgy irunk, mint nem írunk, valaminek
 levele vagy semmi okunk sem lehet az írni; úgy
 nem lehet az írni az irózatokra is. Mert sokkal helyesebb
 fundamentomom lehet írni az idegen Magyar-
 ságról, melynek csak az a' kedvesen követése lehet,
 a' mi az egészen idegen nyelvről, az a' jó követés
 képe pedig nem lehet, hogy a' nyelvterjedése által,
 a' jó gondolatok, és a' Nemzet köntös való egyesség
 terjedése előmozdításuk. De távol legyen mintha
 erről az kívánnam javasolni, hogy hagyjuk el
 nyelvünkre. Ez egy könnyen nem is lehet, nem is ta-
 natos, de most ezt vizsgálni nem tölöm Tanácsom
 ez: hogy a' két Működő ágakra, Kivánságra, és Fűző-
 mőnyőre vagynak rendelkeznie, vagy arról igye-
 kernek, tanulják, és gyakorolják az idegen nyelvet,
 de ne legyenek félre az idegen nyelvet is, és bővítsék
 bővítsék, s igyekezzenek azt mentől alkalmasabbá
 tenni a' hasznos gondolatokhoz köntös haraját fiai-
 val való követésére; beszéljenek az említett rendűk az
 idegenekkel, írjanak is arról az idegen nyelven, hogy

hogy arokkal gondolatainkat köölthessék, s arokkal
visions megerkessék; s ha arokkal ar idegen nyelvvel
küzden, irásolat, hogy arokból a' mi hasznos, kivanul
hassal: de a' magok Nemreieiből valókkal beszéljenek
arokkal nyelvvel, ar irás pedig folyópen Nemreieket
nyelvvel segyél, és a'na fordítsák, hogy a' mi a'z
idegen nyelvvel érte a'bal tanulnak, ar Nemreieket
is megermerekessék. A' mely töl látnivaló, hogy kö-
relességgel tévri ar, a' mi a' feljebb valóban em-
gerődön: hogy a' nyelvvel úgy igy szerre kövise, na-
gyobb töltellességre vinni, hogy a' körendüek ne
ve értekerenne ne segyél.

III. d. k. Szakasz

Ar Ehes bejött sulaidsággal, és a' Helyes irásról. (Orthographia).
Mivel sohasor nem eleg, hogy irasunk wak em her-
kén; mert ez ar irás nemel nemelben, min feljebb
is meggyörödön, magabann nem virtus, hanem wak
nem hida; hanem megkivánsat, hogy a' mi irunk
magat kedvelerő, és erővel bír is legyen, vagy min
Cicero röll: elment indulatait, gondolatait úgy sor-
jessze-elő, hogy ar olvasó a' mire kívánja, arra
hajrhasva. (Cic. de Orat. L. III. 14.) innen a' nyelv
palloraisabann viűséges aroka is vigyánni, a'
mit a' beszéd különösebben érte sevirik. De
mivel a' különösebben úgy reverett Ehesesdőlás
(Rhetorika). Regulái nagy része a' tudományok
nemel sulaidsáira neve minsen is kessék, a' mil-
jener a' Markesis, és ar ezen fundál. Terrel so-
rossann egybetörerett tudományok; igen keveset ki-
véven, nem is különösen illenel aro valamely nyelv-
vel; és mivel nem is lehetne aroka előadni hordas

hiteles

kiprje-olédés nélkül, a' mi pedig most nem kéltom: ezen
olónak neve megelegetsem én ezenetintebbem egy, kéj-jeggyével.

Az étegen állás minden Reguláinak Summájá-
tát ez: hogy éteven és illendően álljant és irjant.

Az első rövidedem ebbenn áll: hogy a' havakas
és állásolós megvalóságosul, a' legalkalmasabbak-
tal éljant, a' bevételek illendős bőveget, teljesseget ad-
jant, de feleslegosul semmi ~~de~~ legyen; a' kedveben, igaz,
és fontos gondolatok sem véretekkel illő havakkal megvi-
lagosítva, mint a' drága kövek, illendős helyeit lenn, nem
fogyóvára halmozva ~~valóságos~~ ragyogjanak.

Eredetül az első ellen még igen véretek volt dró-
int, már a' feljebb valóbbann jeggyrődös meg; nem hül-
ség azért itt példák az ama felhordanom. Ennek annyi
is nem vigyáznak pedig a' másodikra is; és leginkább
aról véretek teremven az ellen, hül Magyar litteratoni
erővelkel teremnek díszekedni. Semmi se sem lehet
több példát látni az újabb Magyar irásolbann;
előz leír az itt egynek helyi adni:

Az első foglalat, és ezen homnyi tartomány-
nyainak kérekerítés idejében, midőn még Budai,
a' Magyar biróolthoz és tényszerhet tartó' tőr. Or-
szágolnak Nagy Aszonyai, melynek Zsambajához,
a' főle hajfürös Duna, ama Világbiro' Ámila Ri-
vály Balorajához aláragosan borul, és seledjeit,
a' koposyus toholat, kövek irátat, bajusos harva-
kat, menyhalakat, és arany penegereivel jódros fe-
tere villagottal tartarott a' sebes, sebes törösöt-
ből karmaró galónátat maga után vándorann, par-
jainak a' biródalom lábai nyalogajja, és örök háláda-
rossággal előre advarat; és néha habraáitkor a' feneken
lévő tsigái felhárvann, a' parrot távartjai kinevető ara-
dában mosolyog: meg Elor monolom ~~hül~~ Budai, ~~hül~~ Febrül
Almos fja stryda elfoglalni. Prishia 14 old.

Meg soh

Mely sok éren darab fessék benn a feleslegos-
ló farka, és trüfka! Nem tudom misoda vrom és pül
az, mely az ifjeneret állhatja? Misoda itélettel
bír az ar elme; mely az ifjeneret jóva hagyhatja? mi-
dön látja, hogy mind az a sok keveset jelentő tihos-
nyas márolás csak erre jött fel: Buda.

Ar élesbeszéd és irás harmadik tulajdonsága
a mi illeti, ama névbe csak ezt mondom: hogy olyan irá-
sokat, melyekben az feltalálhatók, inkább ohajjani, mint
találni lehet meg köztünk.

Ar illendően való beszélés és irás, mely második fo-
dolog, igen rövidesen ebenn áll; hogy ugy inerrtül
előadásunkat, mint a dolgok és semelyek természet,
állapota, és rangja kívánja. Rév, de sokat jelentő
szavak: melyek felteszik, hogy a jó dő minden dolgok-
nak, melyek irásabann előfordulnak, minden virtuos-
nak, közeletességnek, mind arotnak, a mi az emberek
szokásai, hívei, életei, eredetei, munkái, tulaj-
donságai, váhonaíai esmeri. Mert csak így lehet,
az, hogy az előadás a dolgokhoz illendő legyen. És
ezen esmerések nemrit a szavakbann való bővöl
követ, s tanítja meg a szavakkal helyesenn való
élete; így lesz az, hogy az igazvágna, a tisztesség-
nek, a kejségnek, a jó rendnek, az erőnek látsza, kőn-
ti minis egy magától betérlőre és éren erei, s arol-
na igaz éhséget aratt.

De fájdalom! Sok új fróint igen csak az ife-
letisről vrom példaját által Jhaintra névbe, a mire
való tekintetből Censor Crassus a Phesorot vs.
kolai

holái Romában megritá. Így adja az előan-
 nat szeméjében Cicero: Hos novos Magistros ni-
 hil intelligebam posse docere, nisi ut auderent: quod
 etiam cum bonis rebus coniunctum, per se ipsam
 est magnopere fugiendum. Hoc cum unum tradere
~~est~~, et cum impudentiae ludus esset; putavi esse
 Censoris, ne longius id verperet, providere. Cic.
 de Orat. L. III C. 24.

Álljunk egy szót!

Egy lesving, lit a' Nemes Aeschysius Jeremiásé nek
 vall, és Personez, az arany tornak ama kedvencz Ár-
 cásza, kinek esséje olly szelid, egyváerü, hű és gyö-
 nyörte leperben fessz a' Természet, hogy seiovánnia
 kell magának, e' Mindenhátó Anyának, ha valóbb
 s hívebb alaktalan tudja e' önmagát előteremteni.
 Helmecri Karincij Ferencz Munkáinak nyom-
 sava'sor iránt tett jelentésében.

Ri hihetné, hogy ez egy Jelentésnek része?
 melyet a' dolog természetére szerént, a' boelbeli beszéd-
 her hasonlósággal, beszéltö: Narrationi conveniens. Han-
 gonn kell vála előadni. Igar, hogy itt kitér az Ió
 Baránya díverésére, hogy annak Litteratori érdemei
 világosabban láttassa, lealaja röviden fessen a-
 don semet Ióok virtusait, kinek irásai Baránya
 a' nagy talentom mellett is nagy munkával készí-
 tve élvezen nyelvéntre. De a' főző beszéddel, még
 pedig soa jelentésévé trónal, ifjen állaportann
 sem kelle vála poétai szárnyakra kelni; annyiival
 inkább örítadni kell vála a' meg Poetara néve
 is valmerő, igarsággal ellenkerő, és annál fogva vagy
 kévelges.

tevélygeen, vagy túl a' rendinn való elragadtatási
múráso' kifejezéseiről. Mert van a' Philosophusok
nak ezen állításokbann igazság, még pedig a' mely
az Irodra is tartozik.

Virtus est medium vitiorum, ex utroque deductum

Hor. Ep. L. I. Ep. 18.

Egyformán kell az Irodának a' kettő korálnak, mesztie
jár hozzá; és mártal is mérsajja.

Levegő, hű a' Német Aesthetikus Jeremiojének vall-Te-
remő a' Magyar beszéd ereje szerint egyes és errel;
Isten. It' hovan ha valaki szűfő, vagy háromló sőt
foglal-ösve ezen szóval Jeremő, háromlónak ismételt,
és min. Istenháromló úgy büntetődik az; sőt a' ki meg
er a' sőt mondja is Istenen kívül másról: teremő
teremőtte; min. Istenháromló utáljuk, és a' Istenig
hétetnek kötelezge, hogy meg büntetők. Jerem-
ő tehát a' mai Idő filozofiaja, kivül pedig a' de-
rekeny tudomány szerint inzerett helyen Magyar be-
szédenn, tsak az az egy, és mindentek flet való' lli,
ki a' hol semmi nem volt, ott is való' ságot szerint.
Még a' Boetianak semmillo' nagyon elávoimi az ide-
jébéli filozofia és vallás fundamentumms igazsága-
ról; sőt a' orokhoz képest kell annak egy és Isten na-
gyon szabad képződésen, Istenhez való' sáron ha-
vair is inzerri; és az igaz Boetian lélek in mura-
ja ki magat leginkább. — De hát tsak ugyan Lessing
előri nem volt e' a' Németek kövő Aesthetikus, hogy
azt teremőni tette? Sellen nekem úgy tettik Lessing-
nél idősebb volt, amár 1715 di' látsendöbenn,
er 1729 benn születvén, de min. dissorator, úgy is

1. Idő tudom hogy ezen Irodák a' régiéknél más érteleme is volt, így az
1636 évi kiadott öreg Gradualbann az Ió' C'Pólt: Ezen min. a' folyóir alig
mellet ültetett előfa: ki gyümölcsei vérem alhatmaros rőben; mondja ma j. szerint; kerem
akánhol reber; de az is illendöbenn lárom meg sáram' aron, meg hűlőmbőrege, nellyet
mai idő kövő, képe Jeremő; min. Substantivum, nem is láttam e' hatkossan meg értele-
ben, min in magam láttam, aron láttam, megibenn itt verődik.

alig ha elebb nem állott elő amar, mint ez.
 Gessner egy esszéjével született Lessing után.
 Hagedorn is ezen időből való? vagy esetleg iránti-
 bann nincs sehas semmi Aesthetis, és mel-
 lassalánál becsültesnek közönségesen, és nem igaz
 díszítés az is, melyet az Iró Gessnerre halmor,
 vagy Lessing az Aesthetisnek nem Teremtője, még
 pedig olyan méltósággal, mint a nagy T. műve,
 hanem mint Advocatbann igen helyesen mon-
 dódik, val: nagy előmordítója.

De há' ez miisoda beszéd? Gessner kinek e-
 szerje — — — oly képebbem fessz a Természetes, hogy
 tetőárnia kell magának, és mindenthasó Anyjának,
 ha valóbb és hívebb alólóbbann tudja önmagát
 előteremteni. Világos Bantelismus. Bővebb
 szabad ugyan az élet és lehetőség nélkül való dolgo-
 zat is semmilyképpen szerkeszteni elő: de e már
 valugyan sok, hogy a természetes mindenthasó a-
 nyának mondjuk, talán az anyához jobban is
 illet volna ez: mindent szülő, nem is lehet vala-
 oly botrányos. — Valóbb és hívebb alólóbbann
 tudja magát előteremteni. — A valóbbal értem mit
 akar; de a hívebb mit tesz? meg nem foghatom.
 Mers e' szón. hív, mint feljebb levéssel, úgy látom
 ezt érni: valamitől el nem sávorí, valaminek meg-
 felelő. De ha már a természet maga teremti Origi-
 nálókat, Archetypusokat, nem lehetnek azok em-
 lített eszelembenn hív, mers úgy Ecsypusoknál, má-
 solnál kellene a Természet alapjainak lenni?

1. La'sd Advocat Historiáj. Dictionariumát.
 2. De talán aróval a' mit előben sommitól korlátoztam, a' kirendelt utóm.
 újra formálódjában való hasonlatosságát érni: de így hogy tetőárnia a' mindent-
 hasó any? ha ugyan nem nehezebb a' valamitől, mint a' sommitól, és a' valamitől előteremteni.

Oh! ne felejtsetek el ezt:

Peribendi recte, sapere est et principium et fons.
Horat. de Arte Poët. 4307.

Mindelőtte beérkezésem irásomra, szólott a' szaval
helyes leírására nézve is egy kis szó.

A' szaval helyes leírása (*Orthographia*) mivel
fölréppen a' nyelvnek vala külső formáján itten; és ab-
bann lévő hülömbögek a' nyelv díszét képezé szon-
tíjál: ennél fogva nem trélon arról hozzászon-
tíllani. A' helyett, hogy az ízelet való vesélté-
be érkeznék: val egy kis gondolatos hívánok
a' Magyar Iró Urakkal közleni.

Minden nemres nyelvében van hülömbök a'
szaval ejtésében, avolna hangjában, megvona-
sában, végezetjében, a' melyből származnak fő-
képpen a' hülömbörö' Beszédmódok (*Dialectus*).
Igenek nálunk: óma, ama, alma; köll, kell, kiell.
küvös, néves, trives; kép, kisp, kalla, hajja,
hallya, disséres, disséres; nevettye, neveti, és a'.
Melyik ezek közül ékebb? néz sereks a' szaval
származásból, néz sereks a' hasonlóságból, (A'
nalogia) néz sereks a' tájékból lehes megírel-
niünk. Mers a' mely tájék tisztább az idegenekről,
hivál ha ostolálkál is inkább bővülködött, népe
áltsájan scharósebb, bárdoltsabb: ott kétség kívül
a' nyelv eredeti valósága inkább megmaradhason
inkább is tisztosodhason. Így esett, hogy a' Görö-
gök hívott Oshéne, a' Római birodalomban Ró-
ma, a' Németek hívott Saxonia városai sarródtal-
is sarródnak sebb beszédüeknek, úgy anynyira, hogy Ci-
cero ehképpen szól a' kis elvöröl: *Eruditissimos homines*
Asiaticos,

Adrianos, quibus Atheniensis indoctus non ver-
 bis, sed sono vocis, nec tam bene, quam traui-
 ser loquendo, facile superabis. Nostri minus studens
 litteris quam Latini; tamen ex istis, quos nostris
 urbanis, in quibus minimum est litterarum, nemo
 est, quin litterarissimum sagarorum omnium 2.
 Valerium Coranum, lenire vocis, atque ipso oris
 pressu, et sono facile vincas. De Bras. L. III c. 11.
 Kell schás Magyar Országban is olyan rajélnak
 lenni, van is valószággal, és en úgy tartom, hogy
 a' Törökön túl levő népeknél Vajosok arat, melyekben
 a' nép paltérarottabb rédréncel beszéde, vagy beszéd
 ejtése legkellemesebb, a' mint hogy könyveinkben
 a' harak leírása rend szerint leginkább e' szerint
 is szerédek, kivéve nemcsak kiülönörö" drólas. De
 ha szinostani kívánság a' nyelvés, és több több
 szóravars szerint nem akarunk: illő is irása-
 inkban valamely bizonyos beszéd ejtése kö-
 vetni, úgy mindaráltul hogy a' hármarsát, és
 a' hasonlóságot illendő szinestbe venni el
 ne mülapsul. Mert tudjuk, hogy nem egy: ke-
 rel, kerék, kérel, kérel; faja, fala, faja; al-
 ma, ama; agya, ágya, adja.

Legjobb zavarodást szerint pedig irásainkban,
 és leg több nehézséggel jár, annak elalálása: hol
 írunk ly, hol j? Mert a' mi az ynal ösrre res
 egyeb berüindere, u. m. az ny, gy, ty re nére
 Regula: hogy ha a' gyökei dróban benne van az ny,
 gy, ty, hang, akkor yr írunk; ha pedig a' gyökeiben
 minsen olyan hang, írunk j, ez az lyre nére
 Regula nem lehet; mivel már törökös való, hogy
 az

az ly hangján jól győzők szavalbann is jveler-
 jár, mint: háj; haj; máj; sárj. Erre névve igen
 helyesnek tartanám, hogy hagyvánk el egészen az
 lyt, és inkább mindennütt j, megartván mind-
 arátal a' j clött az lt az olyan szavalbann, mel-
 jérnek vagy a' győzőre'benn benne van az l, mint
 sárjel (győzőre: sár.) sárjel (sár.), vagy a' meje-
 let némejel supra lel is sokkal mondani,
 mint: hel, illerén, ollan 's a' s. De legyen
 már vége.

[illegible]

